

Saimaan ammattikorkeakoulu
Liiketalous, Lappeenranta
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeustradenomi

Jaana Utunen

ADOPTIO JA SIIHEN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ SUOMESSA SEKÄ ADOPTIOLAPSEN PERINTÖOIKEUS

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

Jaana Utunen

Adoptio ja siihen liittyvä lainsäädäntö Suomessa sekä adoptiolapsen perintöoikeus, 45 sivua

Saimaan ammattikorkeakoulu, Lappeenranta

Liiketalous, liiketalouden koulutusohjelma

Oikeustradenomin suuntautumisvaihtoehto

Opinnäytetyö 2011-10-30

Ohjaaja: lehtori Raili Toikka

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli käsitellä adoptiokäytäntöjä Suomessa sekä siihen liittyvää lainsäädäntöä. Opinnäytetyössä käsiteltiin kotimaista adoptiota, kansainvälistä adoptiota sekä perheen sisäistä adoptiota. Työn tavoitteena oli selvittää mitä kaikkea adoptioprosessiin kuuluu. Tutkimuksen materiaalina käytettiin kirjallista materiaalia. Teorian taustana käytettiin adoptioon liittyvää lainsäädäntöä, alan kirjallisuutta sekä ohjeistuksia. Työssä käsiteltiin myös ottolapsiperimystä ja siihen liittyvää lainsäädäntöä sekä lainsäädännön muutoksia. Opinnäytteen tarkoituksena oli antaa myös yleisnäkemyksiä ottolapsiperimykseen.

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, joka on lailla säädelty. Se on myös purkamaton oikeudellinen toimenpide, jossa lapsi saa perheessä saman oikeudellisen aseman kuin biologinen lapsi. Adoptiossa muodostetaan perhe, adoptio eli lapseksiottaminen tarkoittaa vanhemman ja lapsen suhteen perustamista henkilöiden välille, joiden välillä tällaista suhdetta ei ole aikaisemmin ollut olemassa. Se ei ole 9 kuukauden mittainen odotus niin kuin normaalisti lapsen odotus on, vaan se voi kestää jopa 2 – 3 vuotta. Varhaisimpia orpo- ja löytölasten sijoitusmuotoja olivat huutolaissijoitukset. Maaamme syntyi 1850-luvulla vaivaishoitoasetus, joka on nykyisen sosiaaliturvan edelläkävijä. Vuodelta 1925 oleva laki ottolapsista oli ensimmäinen lapsen hyväksi säädetty laki.

Ottolapsilaki luotiin lapsen suojelemiseksi sekä uuden perheen ja kodin saamiseksi lapselle, silloin kun hänen omat vanhempansa eivät voineet hoitaa häntä.

Opinnäytetyössä oli myös oikeustapauksia, jotka liittyivät adoptointiin.

Asiasanat: Adoptio, Ottolapsilaki, Perintöoikeus

Abstract

Jaana Utunen

Adoption, the regulatory legislation on adoption and the adopted child's inheritance rights, 45 pages

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Degree Programme in Business Administration

Specialisation of Corporate and Business Law

Bachelor's Thesis 2011

Instructor: Senior Lecturer Raili Toikka

The purpose of this thesis was to consider adoption practices in Finland as well as the regulatory legislation on adoption. The thesis dealt with domestic adoption, Inter-Country adoption and Intra-family adoption. The aim was to find out what the adoption process involves in these three forms of adoption.

Adoption-related legislation including judicial and other field-specific literature and guidelines was used as background. The study also addressed the adopted child's inheritance rights and related legislation as well as legislative changes in adoption over the years.

Adoption is indissoluble, a legal measure that is legislated. Adoption shall be granted by judicial decision only. In a family formed by adoption, the child will receive the same legal status as a biological child. Adoption is not a 9 month long wait, as with the normal duration of pregnancy, but can take up to 2 – 3 years. The Children's Act was created to protect the children as well as the new family and home, in order to make children available for adoption when parents were unable to take care of them..

This thesis includes legal cases related to adoption.

Keywords: Adoption, Adoption Act, Adoptee, The Law of Succession, Inheritance

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	5
2 ADOPTIOON LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ	6
3 ADOPTION HISTORIAA.....	6
4 ADOPTIOTA SÄÄTELEVÄT LAIT JA ASETUKSET	8
4.1 Adoptiolain kehitys Suomessa	9
4.2 Laki lapseksiottamisesta 1979	9
4.3 Laki lapseksiottamisesta 1985	10
4.4 Laki rekisteröidystä parisuhteesta	12
4.5 YK:n lapsenoikeuksien sopimus.....	13
4.6 Haagin sopimus.....	13
5 ADOPTIO.....	14
5.1 Adoption edellytykset	15
5.2 Kansainvälinen adoptio	16
5.3 Kotimainen adoptio.....	17
5.4 Perheen sisäinen adoptio.....	18
6 ADOPTIOPALVELUNANTAJAT	23
6.1 Interpedia	23
6.2 Pelastakaa lapset ry	24
6.3 Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta.....	24
6.4 Kunnallinen adoptioneuvonta	25
6.5 Kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta	25
6.6 Adoptiokuraattori	26
7 PERIMYSJÄRJESTYS	29
7.1 Ensimmäinen parenteeli.....	30
7.2 Toinen parenteeli.....	31
7.3 Kolmas parenteeli.....	31
8 HEIKKO ADOPTIO JA PERINTÖOIKEUS.....	34
9 VAHVA ADOPTIO JA PERINTÖOIKEUS	35
10 PERIMYKSEN ESTEET	36
11 ADOPTIOLAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMINEN	37
12 YHTEENVETO	38
LÄHTEET.....	42

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä käsitellään kotimaista adoptiota, kansainvälistä adoptiota sekä perheen sisäistä adoptiota, jolla tarkoitetaan puolison lapsen tai sukulaisen lapsen adoptiota. Käsitelen myös adoptiokäytäntöä Suomessa, sekä mitä kaikkea pitää ottaa huomioon ennen kuin adoptiosuhde voi muodostua.

Adoptio edellyttää lakisääteistä adoptioneuvontaa, jossa käsitellään adoption hakijan vanhemmuutta koskevia edellytyksiä, odotuksia sekä muita vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä. Adoptioneuvonnalla pyritään varmistamaan adoptiolapsen turvallisuus ja etu.

Tavallisin syy adoptioon on lapsettomuus tai perheeseen on syntynyt yksi lapsi, mutta toista lasta ei enää saadakaan.

Adoptiossa lähtökohtana on aina lapsen etu eli lapselle etsitään sopivia vanhempia, jotka huolehtivat ja antavat rakkautta pyyteettömästi. Ainoa hyväksyttävä syy adoptioon on halu saada omia lapsia sekä kiintymys lapsiin.

Opinnäytetyössäni käsitellään myös adoptiolapsen oikeutta perintöön. Perintöä ajatellen ottolapsia on kahdenlaisia, sen mukaan, milloin adoptio on tehty. Tarkoituksena on selvittää, periikö ottolapsi myös biologiset vanhempansa sekä adoptiovanhempansa.

Adoptio on tarkkaan säädelty ottolasta koskevassa lainsäädännössä.

Lain mukaan lapseksiottamisen tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde lapseksiotettavan ja lapseksiottajan välille.

Kansainvälisen adoption tutkimusta on tehty Suomessa vähän, mikä johtuu ehkä siitä, että kansainvälisiä adoptioita on tehty vasta 70-luvulta lähtien. Vuoden 1985 laki lapseksiottamisesta lisäsi huomattavasti kansainvälisiä adoptioita.

Opinnäytetyön tavoitteena on antaa kokonaisvaltainen näkemys adoptioprosessista sekä siihen kuuluvasta lainsäädännöstä sekä perehtyä ottolapsiperi- mykseen.

Suomessa tuli mahdolliseksi samaa sukupuolta olevien parien sisäinen adop- tio 1.9.2009 eduskunnan hyväksymän hallituksen esityksen HE 198/2008 vp. pohjalta.

2 ADOPTIOON LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

Kotimainen eli kansallinen adoptio, joka tarkoittaa Suomen sisällä tapahtuvaa adoptiotoimintaa.

Kansainvälinen adoptio tarkoittaa toimintaa, jossa adoption osapuolet ovat ko- toisin eri maista.

Perheen sisäinen adoptio eli jompikumpi puolisoista haluaa adoptoida toisen puolison lapsen

Ad optio – valitsen joukosta parhaan.(Garam 1988, 11.)

Rintaperillinen – lapset, lastenlapset lapsenlapsenlapset

Selkäperillinen – vanhemmat, isovanhemmat

Sivuperillinen – sisaret, sedät, enot, tädit

3 ADOPTION HISTORIAA

Alun alkaen adoption tarkoituksena oli saada suvulle perijä ja jatkaja, jollei omaa biologista lasta ollut. Perijäksi valikoitui usein joko sukulainen tai hyvä- maineisen, tunnetun suvun lapsi (poikalapsi) eli ottolapsisuhteella ei ollut sil- loin vielä lastenhuollollista merkitystä. Silloin ei vielä ajateltu lapsen etua.

Suomeen syntyi 1850-luvulla vaivaishoitoasetus, joka on nykyisen sosiaalitur- van edelläkävijä. Asetus kiinnitti huomiota köyhäinhoidon huollettavana olevi-

en lasten asemaan. Viranomaiset etsivät sijaiskoteja ja ryhdyttiin laatimaan kirjallisia sopimuksia sijoituksista. (Garam 1988, 11 - 12.)

Huutolaisuutta esiintyi Suomessa 1800-luvulta lähtien. Erityisesti orpolapsista ja mielenvikaisista huolehdittiin huutolaissysteemin avulla. Huutokaupat lisääntyivät Suomessa sen jälkeen, kun keisarillinen kirje vuodelta 1849 kehotti alentamaan vaivaishoitokuluja. Tämän seurauksena Suomen ruhtinaskunnan kuvernöörit, jotka toimivat vuosina 1837 – 1918 lääninhallituksen johtajina, alkoivat vaatia kunnilta vaivaishuutokauppoja. Tuohon aikaan vanhempansa menettäneet lapset tai muuten yksinäiset köyhien lapset joutuivat kuntien eläteiksi. Kunnat myivät huutokaupoissa lapset perheille, jotka vaativat pienimmän summan huoltomaksua lapsen elättämisestä. Huutolaiset joutuivat raatamaan kaikissa talon raskaissa töissä ja kohtelu oli usein julmaa. (Halmekoski 2011, 11 – 18.)

Vuonna 1923 astui voimaan uusi köyhäinhuoltolaki, joka kielsi huutokaupat ja huutolaisnimen käytön. Toiminta jatkui kuitenkin entiseen tapaan vielä 1930-luvulla joissakin kunnissa, sillä varsinaista lainvalvontaa ei ollut. Lasten sijoittamista perheisiin jatkettiin vielä 1940-luvulla, vaikkakin huutokaupat loppuivat vähitellen. Viimeinen tapahtunut huutokauppa oli vuonna 1935. (Halmekoski 2011, 11 – 18.)

Lasten adoptointi tuli virallisesti mahdolliseksi Euroopan maissa ensimmäisen maailman sodan jälkeen. Norjassa ja Ruotsissa lasten adoptointia koskevat säädökset tulivat lakiin vuonna 1917. (Parviainen 2003, 19.)

Suomessa laki ottolapsista vuodelta 1925 on ensimmäinen laki, joka on säädetty lapsen hyväksi. Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki säädettiin vuonna 1936. Adoptiolaki uusittiin vuonna 1979 (laki lapseksiottamisesta 19.1.1979/32) ja seuraavan kerran vuonna 1985 (laki lapseksiottamisesta 8.2.1985/153 ja siitä annettu asetus (asetus lapseksiottamisesta 30.5.1997/508). (Forsberg & Nätkin 2003, 147.)

Ottolapsilaki luotiin lapsen suojelemiseksi sekä uuden perheen ja kodin saamiseksi lapselle, silloin kun tämän omat vanhemmat eivät voineet häntä hoitaa. (Kranck 1981, 146.)

Lapsen sai lain mukaan adoptoida yksityinen henkilö tai naimisissa oleva pari. Naimisissa oleva henkilö ei voinut saada ottolasta ilman puolisonsa suostumusta. Ottovanhempien iän piti olla 25 vuotta ja ottovanhemmilta edellytettiin sopivia henkilökohtaisia ominaisuuksia ja olosuhteita. Ottolapseksi luovuttajalta vaadittiin suostumus lapsen luovuttamisesta. (Parviainen 2003, 25.)

Kasvattilapsia ryhdyttiin adoptoimaan kasvattiperheisiin vuoden 1925 lain voimaantulon jälkeen. Koteja kodittomille lapsille ry alkoi välittää adoptiolapsia. Kasvattilapsia sijoitettiin 1920-luvulla n. 300 - 400 lasta vuosittain. Adoptioita tehtiin 1930-luvulla noin 30 vuosittain. (Parviainen 2003, 25.)

Toisen maailmansodan aikana Suomesta siirrettiin noin 70 000 lasta Ruotsiin ja Tanskaan. Osa lapsista jäi sinne asumaan pysyvästi ja osa adoptoitiin. Silloin lasten siirrot tapahtuivat Mannerheimin lastensuojeluliiton välityksellä ja vuonna 1939 perustetun Pohjoismaisen Avun Suomen Keskuksen välityksellä sekä myös yksityisesti. Pelastakaa Lapset ry perustettiin vuonna 1945, kun Pelastakaa Suomen Lapset –organisaatio ja Koteja Kodittomille Lapsille ry yhdistyi. (Parviainen 2003, 27.)

4 ADOPTIOTA SÄÄTELEVÄT LAIT JA ASETUKSET

Suomessa adoptiota koskevaa lakia ei ollut vielä Ruotsin vallan aikana eikä myöskään silloin, kun Suomi oli Venäjän suuriruhtinaskunta. Lasten suojeluun liittyviä lakeja alettiin suomessa säätää vasta 1920-luvun aikana.

4.1 Adoptiolain kehitys Suomessa

Ensimmäinen laki Suomessa, joka koski adoptiota oli, *Ottolapsilaki* (208/1925). Laki on annettu Helsingissä 5. päivänä kesäkuuta 1925. Suojelun kohteena olivat adoptiolapset sekä adoptiovanhemmat. Biologisten vanhempien asema oli toisarvoinen. Lain mukaan mies tai nainen, joka on täyttänyt 25 vuotta, voi oikeuden suostumuksella ottaa itselleen ottolapsen. Naimisissa oleva ei voi ottaa ottolasta ilman puolisonsa suostumusta. Aviopuolisot voivat ottaa yhdessä ottolapsen. Vuoden 1925 ottolapsilain 2.3 §:n nojalla oli ottolapseksi mahdollista ottaa myös lapseksiottajan oma lapsi, jolla ei ollut aviolapsen oikeuksia. Tämän säännöksen nojalla monet äidit adoptoivat oman avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsensa, sillä aviottoman lapsen synnyttämistä pidettiin häpeällisenä. Myöskin täysi-ikäinen henkilö voitiin adoptoida. (Aarnio & Kangas 2009, 97.)

Vuoden 1925 ottolapsilain aikana adoptiosuvun ja adoptoitavan välille ei syntynyt oikeudellista suhdetta, toisin kuin nykyään. Eikä myöskään saman perheen useampien ottolasten välillä ollut minkäänlaista sukulaisuussuhdetta. Adoptiovanhempia ei tämän lain aikana käsitelty adoptioprosessin osana. Tuolloin ottolapsisuhde voitiin lain mukaan purkaa tuomioistuimen päätöksellä. Myös adoptiovanhempien ja ottolapsen keskinäisellä sopimuksella pystyttiin purkamaan ottolapsisuhde. Biologisilla vanhemmilla ei kuitenkaan ollut oikeutta hakea adoption purkamista. (Jaakkola 1977, 3, 41, 43.) Vuoden 1925 ottolapsilaissa ei vielä säädetty kansainvälisistä adoptioista.

4.2 Laki lapseksiottamisesta 1979

Lapseksiottamista koskeva sääntely uusittiin vuonna 1979 (laki lapseksiottamisesta 32/1979). Tällä uudistuksella kumottiin vuodelta 1925 peräisin oleva ottolapsilaki. Lain tärkein periaatteellinen muutos oli siirtyminen ns. heikosta adoptiosta (*adoptio minus plena*) vahvaan adoptioon (*adoptio plena*). Aikaisemman lain mukaan lapseksiottaminen ei katkaissut lapsen sidettä kokonaan biologiseen sukuunsa, lisäksi lapsi sai adoptioperheessään heikomman aseman kuin biologinen lapsi. Uuden lain mukaan adoptoidun lapsen suhteet

vanhaan sukuun katkeavat kokonaan ja hänet rinnastetaan biologisiin lapsiin. (Gottberg 2007, 130.)

Vuoden 1979 laki lapseksiottamisesta tuli voimaan vuoden 1980 alusta. Tätä lakia sovellettiin niissä adoptioissa, jotka oli vahvistettu vuonna 1980 tai sen jälkeen. Vuoden 1979 lakiin lisättiin mahdollisuus ottolapsineuvonnan saamiseen kaikille adoption osapuolille myös adoption vahvistamisen jälkeen. Tämä siksi, että aikuiset adoptiolapset alkoivat 1960-luvulla yhä useammin kaivata tietoja biologisesta alkuperästään. Ottolapsineuvonnan antajia olivat sosiaali-toimistot, jotka olivat sosiaalihuollon ohjauksessa, sekä valtuutetut ottolapsitoimistot. Valtuutus myönnettiin toimistoille viideksi vuodeksi kerrallaan, ja sen saamisen edellytyksenä oli ammattitaito ja tarkoituksenmukaisuus. (Parviainen 2003, 65,66.) Uuteen lakiin lisättiin säännös perheensisäisestä adoptios- ta, jonka mukaan aviopuoliso pystyi adoptoimaan toisen puolison lapsen, jol- loin suhde katkesi vain toiseen biologiseen vanhempaan. Tässä laissa määri- teltiin myös, että adoptioon vaadittiin molempien vanhempien suostumus, eri- tyistilanteita lukuun ottamatta. Tässä laissa ei säädetty vielä kansainvälisistä adoptioista, eikä adoptio vaikuttanut tämän lain mukaan lainkaan adoptoitavan lapsen kansalaisuuteen. (Timonen 2006, 27,28.)

Silloin kansainväliset adoptiot säädeltiin pohjoismaisen avioliittokonvention jär- jestelmän mukaan.

4.3 Laki lapseksiottamisesta 1985

Kansainvälistä adoptiota koskevaa lakiesitystä valmisteleva työryhmä asetet- tiin vuonna 1981 ja sen esitys valmistui 1983. Lakiesitys oli vuoden 1985 kan- sainvälisiä adoptioita koskevan lain pohjana. Lain säätämisen taustalla oli 1970-luvulla alkanut lasten adoptointi ulkomailta Suomeen. (Parviainen 2003, 68, 69.)

Laki säätelee kansainvälistä adoptiotoimintaa. Tämän lisäksi adoptiota sääte- lee Asetus lapseksiottamisesta (508/1997). Sekä Asetus kansainvälisten lap- seksiottamisasioiden lautakunnasta (509/1997). Myös kansainvälisillä sopi-

muksilla säädetään adoptiotoimintaa mm. Haagin sopimus kansainvälisistä adoptioista (Sops 29/1997). Sopimusten tärkeimpänä tarkoituksena on lapsen oikeus saada kasvaa tasapainoisissa olosuhteissa.

Tässä yhteydessä kumottiin vuoden 1980 ottolapsilaki sekä adoptioita koskeva osuus vuoden 1929 kansainvälisiä perheoikeudellisia suhteita käsittelevästä laista. Adoptioiden keskeisten periaatteiden ja kotimaisten adoptioiden osalta lainsäädäntö oli samankaltainen kuin vuoden 1980 laki, mutta kansainvälisten adoptioiden kohdalla tilanne muuttui. Vuoden 1985 Adoptiolakiin sisällytettiin myös kansainvälistä yksityisoikeutta koskevat säädökset. Niissä määriteltiin Suomen lainsäädännön soveltamisesta niissä tapauksissa, joissa adoption vahvistaminen tapahtui ulkomailla. (Parviainen 2003, 66 – 67, 75.)

Lain mukaan adoptio tarkoittaa lapsen ja vanhemman suhteen perustamista henkilöiden välille, joilla ei tällaista suhdetta ole ollut aikaisemmin. Lain tarkoitus on edistää lapsen parasta ja vahvistaa lapsen ja vanhemman suhde lapseksiottettavan ja lapseksiottajan välille. Lapseksiottaminen vahvistetaan tuomioistuimen päätöksellä. (Laki lapseksiottamisesta 1985/153.)

Lapseksiottajan täytyy olla täyttänyt 25 vuotta. Kuitenkin jos lapseksiottaja on täyttänyt 18 vuotta ja lapseksiottettava on lapseksiottajan puolison lapsi tai hänen oma lapsensa, joka on annettu aikaisemmin ottolapseksi, voidaan lapseksiottaminen kuitenkin vahvistaa. (Laki lapseksiottamisesta 1985/153, 6.3§ 8.5§.) Suomen laki ei aseta hakijoille ehdotonta ylärajaa, mutta kuitenkin käytännössä pyritään siihen, adoptiovanhemman ja lapsen välinen ikäero ei olisi enempää kuin 45 vuotta.

Puolisot voivat ainoastaan yhdessä ottaa ottolapsen avioliiton aikana. (Laki ottolapsesta 1985/153, 9.6§). Avoliittoa ei rinnasteta avioliittoon lapseksiottamisesta annetussa laissa, joten avoliitossa elävät eivät voi yhdessä adoptoida lasta. Sen sijaan yksinasuva henkilö voi adoptoida yksin. (Pölkky-Pieskä 2002.)

Lapseksiottamista ei voida vahvistaa ilman lapseksiottettavan suostumusta, mikäli hän on täyttänyt 12 vuotta. Alaikäisen lapseksiottamista ei voida vahvistaa, jos lapsi on niin hyvin kehittynyt, että hänen tahtonsa voi luottaa ja kiinnittää huomiota eikä myöskään voida vahvistaa ilman hänen vanhempiansa suostumusta, muuta kuin erittäin painavista syistä. Ottolapsen sukunimestä säädetään sukunimilaissa. Lapsen aikaisemmat vanhemmat eivät ole enää velvollisia vastaamaan lapsen elatuksesta, kun ottolapsisuhde on vahvistettu. (Laki lapseksiottamisesta 1985/153, 8§, 9§, 14§.)

Lain mukaan jokaisen ulkomailta adoptoivan on saatava adoptiopalvelua sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alaiselta adoptiopalvelunantajalta, adoptioneuvontaa kotikunnan sosiaaliviranomaiselta tai Pelastakaa lapset ry:ltä sekä myös lupa kansainväliseen adoptioon Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnalta.

4.4 Laki rekisteröidystä parisuhteesta

Rekisteröidyssä parisuhteessa olevat osapuolet eivät voi adoptoida lasta yhdessä. Kuitenkin perheen sisäinen adoptio on mahdollinen, eli parisuhteen osapuoli voi adoptoida parisuhteen toisen osapuolen lapsen. Perheen sisäisen adoption jälkeen lasta pidetään perheen parin yhteisenä lapsena. (Oikeusministeriö.)

Suomessa tuli mahdolliseksi rekisteröidyssä parisuhteessa olevien perheen sisäinen adoptio 1.9.2009, kun eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 § muuttamisesta hallituksen esityksen HE 198/2008 vp. pohjalta. Esityksen keskeisenä tavoitteena oli parantaa rekisteröityjen pariin perheissä elävien lasten oikeudellista asemaa ja siten edistää heidän etuaan. Perheen sisäiseen adoptioon sovelletaan voimassa olevia säännöksiä lapseksiottamisen edellytyksistä ja siinä noudatettavasta menettelystä, ottolapsineuvonta mukaan luettuna. Tämä sääntely täyttää yleissopimuksen 21 artiklan mukaiset vaatimukset. Tämän vuoksi esitys on sopusoinnussa lapsen oikeuksista tehdyn sopimuksen kanssa. Tämä lainmuutos edis-

tää myös rekisteröityjen parien yhdenvertaista kohtelua suhteessa aviopuolisoihin. (Edilex.)

4.5 YK:n lapsenoikeuksien sopimus

Lapsen oikeudet on kirjattu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen (LOS), joka on valtioita sitova yleissopimus. Tämä sopimus on kaikkia alle 18-vuotiaita koskeva ihmisoikeussopimus. Sopimus luettelee lapsille kuuluvat ihmisoikeudet ja asettaa valtiolle ensisijaisen vastuun toteuttaa ne. Kun lapsen oikeudet toteutuvat, niin lapset saavat kasvaa ja käydä koulua terveenä pelkäämättä väkivaltaa ja riistoa. Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu YK:n ihmisoikeussopimus. Sopimus hyväksyttiin YK:N yleiskokouksessa 20.11.1989.

Suomessa lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista valvoo YK:N oikeuksien komitea. Sopimuksessa on neljä yleistä periaatetta:

1. Syrjimättömyys (artikla 2)
2. Lapsen edun huomioiminen (artikla 3)
3. Oikeus elämään ja kehittymiseen (artikla 6)
4. Lapsen näkemysten kunnioittaminen (artikla 12) (Unicef)

"Lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus" J.P.Grant, UNICEF:n entinen pääsihteeri (Unicef).

4.6 Haagin sopimus

Sopimus on vuonna 1993 Haagissa solmittu yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa. (Sops 29/1997). Allekirjoittaneet valtiot tunnustavat, että lapsen tulisi persoonallisuutensa, täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen vuoksi kasvaa perheessä onnellisuuden, rakkauden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä. Valtion tulisi ryhtyä ensisijaisesti niihin toimiin, jotka edesauttavat sitä, että lapsi voi pysyä omassa perheessään. (Sops 29/1997.)

Valtiot myös pyrkivät siihen, että kansainvälisellä lapseksiottamisella voidaan antaa pysyvä perhe lapselle, jolle ei voida löytää sopivaa perhettä hänen omassa alkuperävaltiossaan. Sopimuksen mukaan valtiot myös ryhtyvät toimiin varmistaakseen, että kansainväliset lapseksiottamiset toteutetaan lapsen edun mukaisesti ja lapsen perusoikeuksia kunnioittaen sekä lapsen kaappaamisen, myynnin ja kaappaamisen estämiseksi. (Sops 29/1997.)

5 ADOPTIO

Adoption eli lapseksiottamisen perusajatuksena on edistää lapsen itsensä etua. Toisaalta samanaikaisesti voidaan tyydyttää myös ottovanhempien emotionaalisia tarpeita (Mattila 1984, 66). Adoptio on oikeudellinen prosessi, jossa luodaan pysyvä perhe lapselle, jonka syntymävanhemmat ovat juridisesti esteellisiä pitämään huolta lapsesta tai kyvyttömiä, haluttomia huolehtimaan lapsesta. Onnistuneessa adoptiossa lapsi saa turvallisen kodin ja hyvän sosiaalisen perustan yksilöllisiin tarpeisiinsa. On sanottu, että lapseksiottamisessa tapahtuu sosiaalisen, psykologisen ja juridisen vanhemmuuden uudelleenjärjestely. (Forsberg & Nätkin 2003, 142.)

Lain mukaan adoptiossa tavoitellaan aina lapsen edun toteutumista. Adoptio on osa lastensuojelutoimintaa. Adoptiossa luodaan purkamaton suhde vanhemman ja lapsen välille ja se on oikeudellinen toimenpide. Adoptiolapsi saa oikeudellisesti saman aseman adoptioperheessä kuin biologinen lapsi. (Pelastakaa lapset ry.)

Adoptioprosessi alkaa virallisesti, kun aviopari tai yksinhakija ottaa yhteyttä kuntansa sosiaalityöntekijään kotiselvityksen ja adoptioneuvontaa varten. Kunnilla on lakiin perustuva velvollisuus järjestää kotiselvityksiin tarvittavat sosiaalityöntekijän palvelut. Kotiselvitys tarkoittaa sosiaalityöntekijän kirjoittamaa

lausuntoa hakijoista kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnalle. (Karhumäki 2005, 12.)

Adoptio voi olla vierasadoptio, jossa adoptiolapsella ei ole sukulaisuussuhdetta ottoperheeseen. Vierasadoptioissa luokitellaan vielä erikseen varsinainen vierasadoptio, jossa lapsi on adoptoitu suoraan ottoperheeseen, sekä muut vierasadoptiot, joissa lapsi on ollut ensin sijaislapsi ja myöhemmin adoptoitu kasvattiperheeseen. Sukulaisadoptio tai perheen sisäinen adoptio on kyseessä silloin, kun adoptoidaan esimerkiksi puolison aikaisemmasta avioliitosta syntynyt tai adoptoidaan sukulainen. Täysi-ikäisen adoptiota kutsutaan Aikuisadoptioksi. (Parviainen 2003, 7.)

5.1 Adoption edellytykset

Adoptio edellyttää aina lakisääteistä adoptioneuvontaa, jossa käsitellään adoption hakijoiden edellytyksiä, valmiuksia ja motiiveja vanhemmuuteen. Adoptioneuvonnassa käsitellään myös hakijoiden parisuhdetta, taloudellista tilannetta sekä muita vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. Adoptiossa tärkein asia on varmistaa lapsen turvallisuus ja etu. (Sosiaali- ja terveysministeriö).

Hakijoiden elämäntilannetta arvioidaan adoptioneuvonnassa, jossa sosiaalityöntekijä arvioi hakijan elämän tilannetta. Myös hakijan terveydentila on huomioitava seikka. Sen tulisi olla sellainen, että lapsesta huolehtiminen onnistuu vaivatta. (Interpedia.) Myös mielikuvia lapsesta ja vanhemmuudesta työstehtään, sekä käsitellään lapsen oikeutta itseään koskeviin tietoihin ja näiden merkitystä lapsen identiteetin muodostumisessa. (Pelastakaa lapset ry).

Suomessa adoptioneuvontaa järjestää kolme palvelunantajaa: Interpedia ry., Pelastakaa lapset ry. ja Helsingin kaupunki, jotka kaikki järjestävät myös kansainvälistä adoptiopalvelua. Ulkomailta adoptointiin tarvitaan lisäksi kansainvälistä adoptiopalvelua sekä adoptiolupa, jota haetaan sosiaali- ja terveysministeriönlaiselta Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnalta. (Karhumäki 2005, 11 - 12.)

5.2 Kansainvälinen adoptio

Kansainvälisessä adoptiossa on tarkoituksena edistää aina lapsen parasta. Haagin sopimuksen mukaan v. 1993 laitoksessa asuvalle, adoptioon vapautuvalle lapselle pyritään löytämään uusi adoptio- tai sijaiskoti ensisijaisesti lapsen kotimaasta. Jos kotia ei synnyinmaasta löydy, niin vain siinä tapauksessa lapsi voidaan vapauttaa kansainväliseen adoptioon. (Interpedia). Suomi on liittynyt Haagin sopimukseen vuonna 1997 (Sops 29/1997).

Haagin vuoden 1993 adoptiokonvention voimaansaattaminen oli lapsen oikeuksien turvaamisen kannalta merkityksellinen. Tämä sopimus perustuu lapsen alkuperävaltion ja vastaanottavan viranomaisen väliselle yhteistyölle, mikä on tehokkain keino estää esimerkiksi lasten ostaminen ja myyminen adoptiotarkoituksessa. (Mikkola 5/2008, 786.)

Kansainvälistä adoptiota Suomessa säätelee: Laki lapseksiottamisesta (153/1985) ja siitä annettu asetus (508/1997), YK:n lapsenoikeuksien yleissopimus, Yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa (Haagin sopimus). Lisäksi adoptiossa tulee huomioida lapsen syntymämaan lainsäädäntö. (Pelastakaa lapset ry.)

Lapsen syntymämaan adoptioviranomaiset asettavat tuleville adoptiovanhemmille kriteerejä, jotka adoptiohakijoiden tulisi täyttää voidakseen lähteä kyseiseen maahan adoptiohakijaksi. Viranomaiset käyttävät oman maansa adoptiolainsäädäntöä. (Pelastakaa lapset ry.)

Adoptioon päätyvillä lapsilla on erilaisia taustoja. Osa heistä on ollut sijaisperheissä ja osa laitoshoidossa. Noin 90 % lapsista on asunut ainakin jossain vaiheessa laitoshoidossa, ennen kuin he ovat päätyneet adoptoitaviksi. Yhteistä näille kaikille adoptioon päätyville lapsille on hylkäämisen kokemus, joka on jollain tapaa jättänyt jälkensä lapsiin. Niinpä lapsille pyritään löytämään sellaiset adoptioperheet, joilla on hyvät fyysiset ja psyykkiset edellytykset ottaa vastuu lapsesta. (Interpedia.)

Kansainvälisten adoptioiden määrä saavutti huippunsa muutama vuosi sitten ja sen jälkeen se on laskenut asteittain. Kansainväliseen adoptioon vapautuvia lapsia on jatkuvasti vähemmän, mutta hakijamäärät ovat pysyneet samana tai kasvaneet joissakin monissa maissa. Suurimpia luovuttajamaita ovat tällä hetkellä Kiina, Etiopia ja Venäjä. (Interpedia.)

Monissa maissa on ollut suuntauksena viime vuosina, että kotimaan adoptioiden eteen on tehty työtä ja lastensuojelu on kehittynyt koko ajan. Mutta on myös maita, joissa on koko ajan resurssipula lastensuojelussa ja aivan liian moni lapsi jää ilman perhettä. Kansainväliseen adoptioon tulevat lapset ovat enenevässä määrin hieman vanhempia tai erityistarpeisia. (Interpedia.)

Adoptioluvan hakeminen edellyttää, että adoptiohakijat ovat olleet asiakkaana adoptiopalvelunantajalla. Kun lupa on myönnetty, voidaan varsinainen adoptiohakemus lähettää hakijoiden valitsemaan maahan. Ohjeet hakuprosessia varten antaa kansainvälinen adoptiopalvelu sekä lähettää adoptiohakemuksen eteenpäin ja seuraa adoptioprosessia sen etenemistä ja tukee perhettä tämän prosessin aikana. Kansainvälinen adoptioprosessi kulkee lapsen ja lapsen lähettämään adoptioviranomaisen tahdissa. (Pelastakaa lapset ry.)

Adoptionhakijat eivät ole odotusaikana yhteydessä lapsen syntymämaan adoptioviranomaisiin, vaan tieto nimetystä lapsesta välitetään adoptiovanhemmille kansainvälisen adoptiopalvelun kautta. (Pelastakaa lapset ry.)

5.3 Kotimainen adoptio

Lapsen adoptioiminen edellyttää adoptioineuvontaan osallistumista, neuvontaa saa oman kunnan sosiaalitoimesta tai Pelastakaa Lasten paikallistoimistoista. Adoptio vahvistetaan tuomioistuimessa.

Kotimaisissa adoptioissa ollaan yhteistyössä lapsen sekä lapsensa luovuttavien ja lasta toivovien kanssa. Pelastakaa lasten kautta sijoitetaan vuosittain noin 30 lasta adoptoitavaksi. Lapsen vanhemmilla on oikeus päättää lapsensa luovuttamisesta adoptioon. Vanhemmilla on vähintään kahdeksan viikon har-

kinta-aika, ennen kuin suostumus voidaan allekirjoittaa. Lapsen biologiset vanhemmat voivat esittää adoptioperheestä toiveita. (Pelastakaa lapset ry.)

KKO:1987:41

Lapseksiottaminen

Lapseksiottaminen vahvistettiin ilman vanhemman suostumusta lapseksiottamisesta annetun lain 9 §:n 2 momentin nojalla erittäin painavista syistä, kun lapseksiottaminen, jolla oli tarkoitus oikeudellisesti vahvistaa lapsen ja hänen kasvattajiensa välille jo syntynyt lapsen ja vanhempien suhde, oli ilmeisen ratkaisevasti lapsen edun mukaista eikä suostumuksen antamatta jättämiseen ollut sanotussa lainkohdassa mainitut seikat huomioon ottaen riittävää aihetta.

L lapseksiottamisesta 2 §

L lapseksiottamisesta 9 § 2 mom

5.4 Perheen sisäinen adoptio

Alaikäisen adoption vahvistamisen perusedellytyksistä säädetään ottolapsilain 2.1 §:ssä. Adoption vahvistaminen edellyttää, että se on lapsen edun mukaisista. lapsen edun varmistamiseksi edellytetään, että lapsi on jo adoptiota haettaessa lapseksiottajan hoidettavana tai että tämä muutoin huolehtii lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. (Salminen 4/2009, 3.) Perheen sisäinen tarkoittaa sitä, että jompikumpi puolisoista haluaa adoptoida toisen puolison lapsen. Asianosaisille, mukaan lukien lapsi, tulee antaa adoptioon liittyvää neuvontaa, joka on kunnan tehtävänä tai kunta ostaa palvelun Pelastakaa lapset ry:ltä. Perheen sisäinen adoptio menee myös samalla tavalla tuomioistuimen päätettäväksi kuin muutkin adoptiot. Tässäkin adoptio perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja mikäli biologinen vanhempi vastustaa adoptiota, niin asia raukeaa. Vanhemmalle, joka luopuu lapsestaan, annetaan adoptioneuvontaa ja kerrotaan adoption tarkoitus ja oikeusvaikutukset. Vanhempi antaa lomakkeella suostumuksensa lapseksiottamiseen.

Lapsesta luopuvalle, lapseksiottajalle ja adoptioon suostumuksen antavalle vanhemmalle annettavassa adoptioneuvonnassa tehdään arvio lapseksiotta-

jan kyvyistä ja mahdollisuuksista huolehtia alaikäisen lapsen vanhemmille kuuluvista velvollisuuksista. Neuvonnan aikana selvitetään myös lapsen mielipide asiasta ja selvitetään lapselle lapseksiottamisen tarkoitus. Jos lapsi on yli 12-vuotias, pitää häntä kuulla virallisesti, mutta myös alle 12-vuotiaan lapsen mielipiteet kirjataan huomioiden lapsen ikätaso. (Sosiaaliportti.)

KKO: 2009:40

Ottolapsi

Aviomies pyysi saada ottaa lapsekseen vaimonsa suostumuksella tämän alaikäisen lapsen. Lapsen äidin vastustettua isyyden selvittämistä lapsen biologista isää ei tiedetty eikä hänen suostumustaan lapseksiottamiseen siten voitu kysyä. Kysymys lapseksiottamisesta annetun lain 9 §:n 2 momentin tarkoittamista erittäin painavista syistä. Kysymys myös perheen sisäisen adoption yleisistä edellytyksistä.

L lapseksiottamisesta 2 § 1 mom

L lapseksiottamisesta 9 § mom

Korkeimman oikeuden ratkaisu

Perustelut

Kysymyksenasettelu

Antti N on vaatinut, että hänen ja hänen vaimonsa Sonja S:n pojan, 18.3.2004 syntyneen Aapo S:n välille vahvistetaan ottolapsisuhde. Sonja S on ilmoittanut tietävänsä Aapo S:n biologisen isän, mutta kieltäytynyt ilmoittamasta tämän nimeä. Sonja S on myös kieltänyt lastenvalvojaa jatkamasta isyyden selvittämistä. Isä ei ole tunnustanut lastaan, eikä isä Sonja S:n mukaan ole koskaan tavannut lasta.

Alemmat oikeudet ovat hylänneet Antti N:n hakemuksen, koska Aapo S:n biologinen isä ei ollut antanut suostumustaan lapseksiottamiseen eikä tapauksessa ollut sellaisia erittäin painavia syitä, joita lapseksiottaminen ilman vanhemman suostumusta edellyttää.

Asiassa on kysymys lapseksiottamisen edellytyksistä silloin, kun biologisen vanhemman henkilöllisyys on jäänyt selvittämättä.

Kannanotto tuntemattomaksi jääneen vanhemman suostumuksen tarpeellisuuteen

Lapseksiottamista koskevan lain (ottolapsilaki, 153/1985) 9 §:n 1 momentin mukainen pääsääntö on, ettei alaikäisen lapseksiottamista voida vahvistaa,

elleivät hänen vanhempansa ole antaneet tähän suostumustaan. Saman pykälän 2 momentin perusteella voidaan ottolapsisuhde kuitenkin erittäin painavista syistä vahvistaa ilman molempien vanhempien suostumusta, jos lapseksiottaminen on ilmeisen ratkaisevasti lapsen edun mukaista ja vanhemman suostumuksen antamatta jättämiseen ei ole riittävää aihetta ottaen huomioon lapsen etu sekä lapsen ja vanhemman välinen kanssakäyminen, heidän välillään valitseva suhde ja sen laatu. Samoilla perusteilla ottolapsisuhde voidaan 3 momentin mukaan vahvistaa myös silloin, kun vanhemman olinpaikka on tuntematon.

Näistä ottolapsilain säännöksistä ei suoraan käy ilmi, koskeeko vaatimus vanhempien suostumuksen antamisesta vain tapauksia, joissa vanhemman henkilöllisyys on tiedossa, mutta hän ei anna suostumustaan tai hänen olinpaikkansa on tuntematon, vai myös tapauksia, joissa vanhemman henkilöllisyys on jäänyt selvittämättä. Kysymystä tuntemattomaksi jääneen vanhemman asemasta ei ole käsitelty ottolapsilakia säädettäessä.

Ottolapsilakia koskevan hallituksen esityksen (HE 147/1978 vp s. 18) mukaan ilmaisulla "vanhemmat" tarkoitetaan lapseksiottettavan henkilön vanhempia, jolloin lapsen ja vanhemman suhde voi perustua joko biologiseen sukulaisuussuhteeseen taikka aikaisemmin vahvistettuun ottolapsisuhteeseen. Tällainen vanhemman käsite viittaa siihen, että edellytys vanhemman suostumuksesta koskee myös tapauksia, jossa elossa olevan vanhemman henkilöllisyys on jäänyt selvittämättä eikä suostumusta sen vuoksi ole voitu kysyä. Samaa tulkintaan ovat tässä asiassa tulleet sekä käräjäoikeus että hovioikeus.

Korkein oikeus katsoo ottolapsilain yleisten tavoitteiden kannalta perustelluksi, että lapsen syntymästä alkaen hänen biologisia vanhempiaan käsitellään ottolapsilaissa tarkoitettuina vanhempina, jollei laista tai päätöksestä nimenomaisesti muuta johdu. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaista perhe-elämän suojaa koskevassa ratkaisukäytännössään korostanut sitä, että lapseksiottamista koskevassa asiassa on kuultava lapsen biologisia vanhempia, vaikkei heidän vanhemmuuttaan ole oikeudellisesti vahvistettu (ks. esim. ihmisoikeustuomioistuimen uusi ratkaisu Todorova, 13.1.2009). Vaikka lapseksiottamista vahvistettaessa keskeisessä asemassa on lapsen etu, päätöksentekomenettelyn on turvattava myös vanhempien asema ja heidän mahdollisuutensa esittää näkemyksiään lapsen etuun sekä lapsen ja vanhemman välisiin suhteisiin liittyvistä seikoista.

Esillä olevassa asiassa äiti on ilmoittanut tietävänsä lapsen isän, mutta vastustanut jo ennen oikeudenkäyntiä kirjallisesti isyyden selvittämistä. Käräjäoikeus on pyytänyt lapseksiottamista tarkoittavan hakemuksen täydentämistä niin, että se tulisi sisältämään selvityksen lapsen biologisen isän suostumuksesta tai kyseisessä lain säännöksessä tarkoitetuista erittäin painavista syistä. Selvitystä biologisen isän suostumuksesta ei tällöinkään ole annettu.

Lapseksiottamisen seurauksena lapsen suhde biologiseen isäänsä ja tämän sukulaisiin katkeaa, eikä lapseksiottamista voida myöhemmin purkaa. Myös nämä seikat huomioon ottaen on perusteltua edellyttää, että ilman vanhemman suostumusta tapahtuvalle lapseksiottamisen vahvistamiselle on erittäin

painavat syyt. Tätä päätelmää ei muuta se, että lapsen biologisella isällä on ollut mahdollisuus, sikäli kuin hän on tullut tietoiseksi lapsen syntymästä, tunnustaa lapsi.

Näillä perusteilla Korkein oikeus katsoo, että Antti N:n hakemuksen hyväksyminen edellyttää ottolapsilain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuja erittäin painavia syitä. Asiassa on siten vielä ratkaistava, ovatko tällaiset syyt nyt käsillä.

Onko asiassa erittäin painavia syitä ottolapsisuhteen vahvistamiselle

Edellä mainitussa hallituksen esityksessä on selostettu niitä näkökohtia, joita on pidettävä silmällä arvioitaessa ottolapsilain 9 §:ssä tarkoitettujen erittäin painavien syiden käsillä oloa (s. 26). Painavana näkökohtana tulisi pitää muun muassa sitä, kuinka pitkäaikainen ja läheinen suhde on jo muodostunut yhtäältä lapsen ja vanhemman välille ja toisaalta lapsen ja lapseksiottajan välille sekä miten suhteen katkeaminen voi vaikuttaa häiritsevästi lapsen vastaiseen kehitykseen ja vastaisten turvallisten ihmissuhteiden muodostumiseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lapseksiottamista koskevassa ratkaisukäytännössä on kiinnitetty huomiota samankaltaisiin näkökohtiin. Huomioon on otettu myös lapsen ja hänestä käytännössä huolehtivien kesken syntyneet tosiasialliset siteet ja näin syntyneen perheen suojan tarve (ks. esim. ratkaisut Todorova 13.1.2009 sekä Jucius ja Jucivieni 25.11.2008).

Kuten hovioikeus on todennut, Aapo S:n ja Antti N:n välille on tosiasiallisesti syntynyt lapsen ja vanhemman välinen suhde. Sen lisäksi on selvitetty, että Aapo S saa hyvän hoidon ja kasvatuksen Sonja S:n ja Antti N:n perheessä. Lapseksiottamisen vahvistamista koskeva päätös edellyttää kuitenkin myös sen arvioimista, onko lapseksiottamista kaikki näkökohdat huomioon ottaen pidettävä ilmeisen ratkaisevasti Aapo S:n edun mukaisena.

Alemmat oikeudet ovat perustelleet kielteistä päätöstään muun muassa ottolapsineuvonnan edustajien lausumilla, joissa lapseksiottamista on vastustettu Antti N:n ja Sonja S:n nuoren iän ja avioliiton lyhyiden perusteella. Ottolapsilain 5 §:n mukaan lapseksiottajan tulee olla 25 vuotta täyttänyt. Lapseksiottaminen voidaan kuitenkin vahvistaa, jos lapseksiottaja on täyttänyt 18 vuotta ja lapseksiottettava on lapseksiottajan puolison lapsi. Säännös ei siten estä vuonna 1983 syntynyttä Antti N:ää ottamasta lapsekseen aviopuolisonsa lasta. Laissa ei ole säännöksiä siitä, kuinka kauan lapseksiottajan tulisi olla avioliitossa ennen kuin hän voi adoptoida puolisonsa lapsen. Korkein oikeus toteaa, ettei ottolapsineuvonnassa yleisestikään noudatetuilla aikarajoilla ole oikeudellista sitovuutta. Lapsen etua, lapsen ja vanhemman välisen suhteen pysyvyyttä samoin kuin lapseksiottajan valmiuksia vastata vanhemmuudesta on aina arvioitava tapauskohtaisesti ja perheen olosuhteet huomioon ottaen.

Aapo S on syntynyt Antti N:n ja Sonja S:n yhteiseen kotiin. Molemmat aikuiset, yhdessä myöhemmin syntyneiden sisarusten kanssa, muodostavat Aapo S:n perheen. Niin perheenjäsenten kuin ulkopuolistenkin silmissä Antti N on ollut koko ajan Aapo S:n tosiasiallinen isä. Lapseksiottamisen kautta Aapo S saa myös oikeudellisesti toisen vanhemman.

Korkein oikeus katsoo, että näissä olosuhteissa perheen sisäinen adoptio on omiaan lisäämään lapsen turvallisuuden ja yhdenvertaisuuden tunnetta. Lapseksiottamisen jälkeen kaikilla perheen lapsilla on samanlainen oikeudellinen ja taloudellinen asema. Adoptiolla Aapo S:n suhde Antti N:ään saatetaan oikeudellisestikin vastaamaan vallitsevaa tilannetta. Tähän nähden painavana vastasyynä ei voida pitää sitä seikkaa, ettei Aapo S lapseksiottamisen jälkeen voi saada biologisen isänsä isyyttä vahvistettua isyyslain nojalla. Sonja S ja Antti N ovat kuitenkin oikeudenkäynnin aikana ilmoittaneet hyväksyvänsä biologisen isän henkilöllisyyden selvittämisen, mikäli Aapo S sitä myöhemmin haluaa.

Edellä esitetyillä perusteilla Korkein oikeus katsoo, että asiassa on erityisen painavat syyt hyväksyä Antti N:n hakemus ottolapsisuhteen vahvistamisesta hänen ja Aapo S:n välille.

Päätöslauselma

Hovioikeuden päätös kumotaan.

Aapo S:n ja Antti N:n välille vahvistetaan lapsen ja vanhemman suhde. Aapo S on siten Sonja S:n ja Antti N:n yhteinen lapsi.

Lainkohdat

Lapseksiottamisesta annetun lain 2 §:n 1 momentti, 9 §:n 2 momentti ja 12 §:n 2 momentti

Asian ovat ratkaisseet oikeusneuvokset Gustaf Möller, Mikko Tulokas, Gustav Bygglin, Juha Häyhä ja Marjut Jokela. Esittelijä Matti Sepponen.

Avoliitossa tai rekisteröimättömässä parisuhteessa elävät henkilöt eivät voi adoptoida samoin kuin avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävät voivat. Jos rekisteröimättömässä parisuhteessa elävä henkilö tai avopuoliso adoptoi kumppaninsa lapsen, lapsen suhde biologiseen vanhempaan katkeaa. (Aarnio & Kangas 2009, 107.)

KKO 2005:64

Ottolapsi

Ylimääräinen muutoksenhaku – hakemusasiassa tehdyn päätöksen purkaminen

Mies oli ottanut avopuolisonsa alaikäisen tyttären ottolapsekseen. Tästä kuitenkin seurasi ottolapsisuhdetta koskevien lainsäännösten vuoksi, että lapsen äidin huoltajuus lakkasi. Lapseksiottaminen oli perustunut lain sisältöä koskevaan erehdykseen. Kun lapseksiottaminen ei ollut lapsen edun mukainen, sen vahvistamista koskeva päätös purettiin.

L lapseksiottamisesta 1 §

L lapseksiottamisesta 2 § 1 mom

L lapseksiottamisesta 6 § 2 mom

L lapseksiottamisesta 12 §

OK 31 luku 7 § 1 mom 4 kohta

6 ADOPTIOPALVELUNANTAJAT

Adoption edellytyksenä on adoptioneuvonta, joka on lakisääteistä adoptiolasta haluaville vanhemmille sekä lasta adoptioon harkitseville äidille tai vanhemmillemme.

6.1 Interpedia

Interpedia on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton suomalainen kansalaisjärjestö, jonka toiminta perustuu YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteisiin. Järjestö on perustettu vuonna 1974. Järjestön tarkoituksena on edistää lapsen mahdollisuuksia tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön ja tarvittaessa uuteen perheeseen. Keskeisiä toimintamuotoja ovat kansainvälinen adoptiotoiminta, kehitysyhteistyö, jonka tärkeänä osana on kummitoiminta. Interpedia - valtuutettuna adoptiopalvelunantajana on yhteistyössä ainoastaan Suomen kansainvälisen lapseksiottamislautakunnan hyväksymien ulkomaisten palvelunantajien kanssa. Interpedia toimii Sosiaali-

ja terveysministeriön valtuuttamana adoptiopalvelunantajan kansainvälisissä adoptioissa. (Interpedia.)

6.2 Pelastakaa lapset ry

Pelastakaa lapset ry on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö, joka on perustettu vuonna 1922, jolloin tasavallan presidentin puoliso Ester Sthålborg ryhtyi hankkimaan kasvatuskoteja kansalaissodan sotaorvoille. Hän muotoili järjestön tunnuslauseen ”*jokaisella lapsella on oikeus kasvaa hyvässä kodissa*”. Järjestö edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja maailmalla. Järjestö tekee työtä lasta arvostavan, lasta kuulevan, lapsilta oppivan, lapsille mahdollisuuksia antavan sekä lasille toivoa antavan maailman puolesta. (Pelastakaa lapset ry).

6.3 Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta

Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa on adoptioyksikkö, jonka tehtävänä on antaa lakisääteistä adoptioeuvontaa sekä jälkipalvelua. Sosiaalivirasto on myös sosiaali- ja terveysministeriön valtuuttama kansainvälinen adoptiopalvelunantaja. Adoptioeuvonta on tarkoitettu helsinkiläisille ja se on maksutonta. Kansainvälinen adoptiopalvelu on tarkoitettu kaikille, jotka ovat kiinnostuneita kansainvälisestä adoptiosta. Helsingin kaupungin adoptiopalvelu on toiminut vuodesta 1985. Palvelua haetaan adoptiotyöryhmältä. Helsingin kaupunki tekee yhteistyötä Etelä-Afrikan, Kenian, Kolumbian, Thaimaan ja Viron kanssa. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.)

Adoptioeuvonta kestää noin vuoden sosiaalityöntekijän ja perheen välillä. Adoptioeuvonnan aikana keskustellaan myös vaikeista ja aroista asioista sekä adoptiomotiiveista, perheen nykytilanteesta ja yleistä hakijoiden taustoista. Kotiselvityksessä sosiaalityöntekijä antaa lisäksi oman lausuntonsa hakijoiden taustoista ja soveltuvuudesta adoptiovanhemmiksi. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.)

6.4 Kunnallinen adoptioneuvonta

Ottolapsineuvontaa annetaan kaikille adoptiota suunnitteleville kuntien sosiaalitoimistossa. Myös raskaana olevat naiset, jotka ovat antamassa lapsensa adoptoitavaksi saavat kunnan sosiaalitoimistossa adoptioneuvontaa. Kunnallinen adoptioneuvonta on asiakkaalle maksutonta. (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

6.5 Kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta

Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun yleinen valvonta, suunnittelu ja ohjaus ovat sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla. Asiantuntijaviranomaisena toimii Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta, joka on sosiaali- ja terveysministeriön alainen toimielin. Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta on Haagin sopimuksen 6 artikalan 1 kappaleessa tarkoitettu keskusviranomaisena. Suomen lapseksiottamista koskeva lainsäädäntö edellyttää lapseksiottamispalvelun käyttöä, joita ovat Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta, Interpedia ry sekä pelastakaa Lapset ry. Joissakin tapauksissa Suomeen saapuneiden lasten adoptio tapahtuu vieraassa valtiossa kyseisen maan lainsäädännön mukaan ilman lautakunnan myöntämää lupaa. Tällaisissa tapauksissa Helsingin hovioikeus on vahvistanut lapseksiottamisen päteväksi Suomessa. Eniten lapsia on adoptoitu Suomeen Venäjältä, Etiopiasta, Kiinasta, Thaimaasta, Filippiineiltä ja Kolumbiasta. (Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta 2009.)

Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan kokoonpanosta, tehtävistä ja asettamisesta säädetään asetuksella (509/1997). Puheenjohtajana ja varapuheenjohtajana toimii sosiaali- ja terveysministeriön edustaja. Valtioneuvosto asettaa lautakunnan viisivuotiskaudeksi. Lautakunta käsitteli vuonna 2009 yhteensä 381 adoptiolupahakemusta. Vuonna 2006 kansainvälisen adoption kautta Suomeen saapui 218 lasta. Vuonna 2007 Suomeen saapui 176 lasta. Saapuneiden lasten määrä väheni edelleen vuonna 2008, jolloin saapuneiden lasten määrä oli vain 157. Vuonna 2009 Suomeen saapuneiden

lasten määrä oli 187. (Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta 2009.)

6.6 Adoptiokuraattori

Adoptiokuraattorin toiminnan ovat käynnistäneet vuonna 1988 kansainvälisen adoption palvelunantajat – Pelastakaa Lapset ry, Interpedia ry ja Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Vuoden 2008 alusta adoptiokuraattoritoiminta siirtyi osaksi Yhteiset Lapsemme ry:n toimintaa.

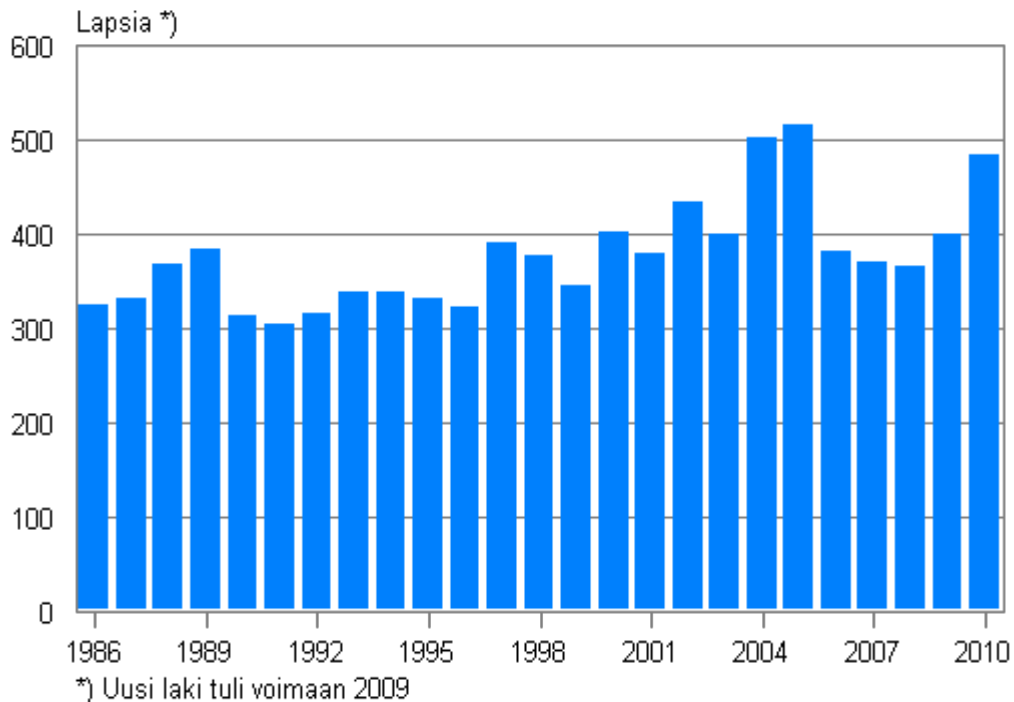
Adoptiokuraattoritoiminnan seurannasta, kehittämisestä, suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaa edelleen ohjausryhmä, johon kuuluvat Yhteiset Lapsemme ry:n edustajan ja adoptiokuraattorin lisäksi kaikkien adoptiopalvelunantajien edustajat.

Adoptiokuraattori palvelut on suunnattu kansainvälistä adoptiota harkitseville, ulkomailta adoptoidun lapsen vanhemmille, adoptioprosessissa jo oleville hakijoille sekä adoptoiduille lapsille, nuorille sekä aikuisille. (Yhteiset lapsemme ry.)

Kotimaisten adoptioiden määrä kasvoi vuonna 2010

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa tehtiin 485 adoptointia vuonna 2010, mikä oli 85 enemmän kuin vuotta aiemmin. Erityisesti suureni kotimaisten adoptioiden määrä, 293, sillä niitä oli 117 enemmän kuin edellisellä vuonna. Kotimaisten adoptioiden määrä kasvoi suurimmaksi osaksi siksi, että rekisteröidyssä parisuhteessa olevilla perheen sisäiset adoptiointit (122) lisääntyivät. Muutos oli odotettavissa, sillä rekisteröidyssä parisuhteessa oleville tuli perheen sisäinen adoptio mahdolliseksi vasta vuoden 2009 loppupuoliskolla. Vuonna 2009 ehdittiin tehdä 15 perheen sisäistä adoptointia rekisteröidyssä parisuhteessa. (Tilastokeskus.)

Taulukko 1. *Adoptiot Suomessa 1986-2010* (Väestö- ja kuolemansynttilastot. Tilastokeskus)

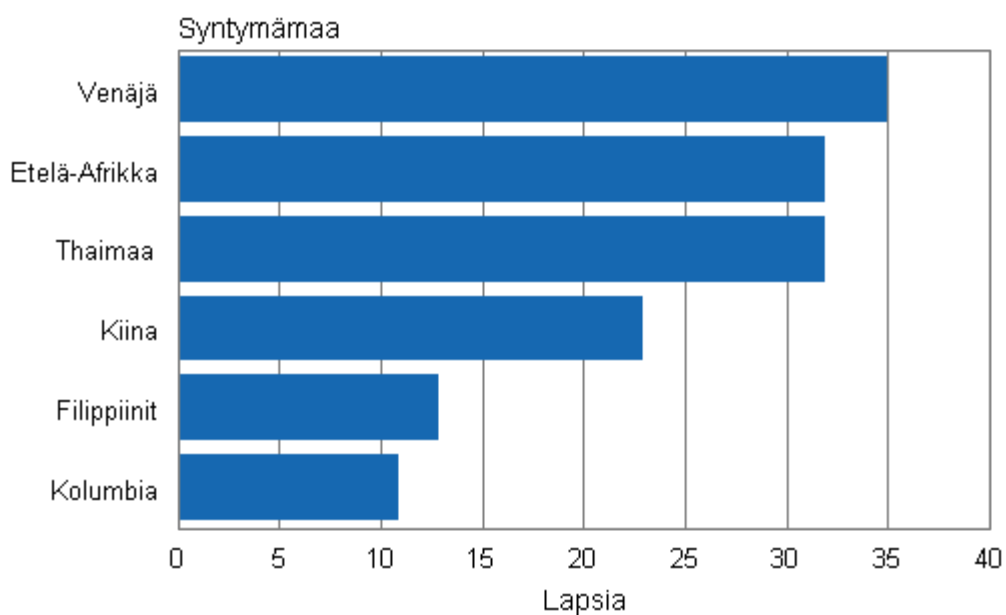

Vuonna 2010 kaikista Suomen adoptioista tyttöjä oli 229 ja poikia 256. Suurin osa adoptoiduista henkilöistä (291) kuului alle 5-vuotiaiden ikäryhmään. Yli 18-vuotiaita oli adoptoiduissa 77. Ulkomailta lasta adoptoitaessa lapsi oli harvoin (14 lasta) yli 10-vuotias. Kotimaisissa adoptioissa yli 18-vuotiaita lapsia oli suhteellisen suuri määrä (69 lasta). (Tilastokeskus.)

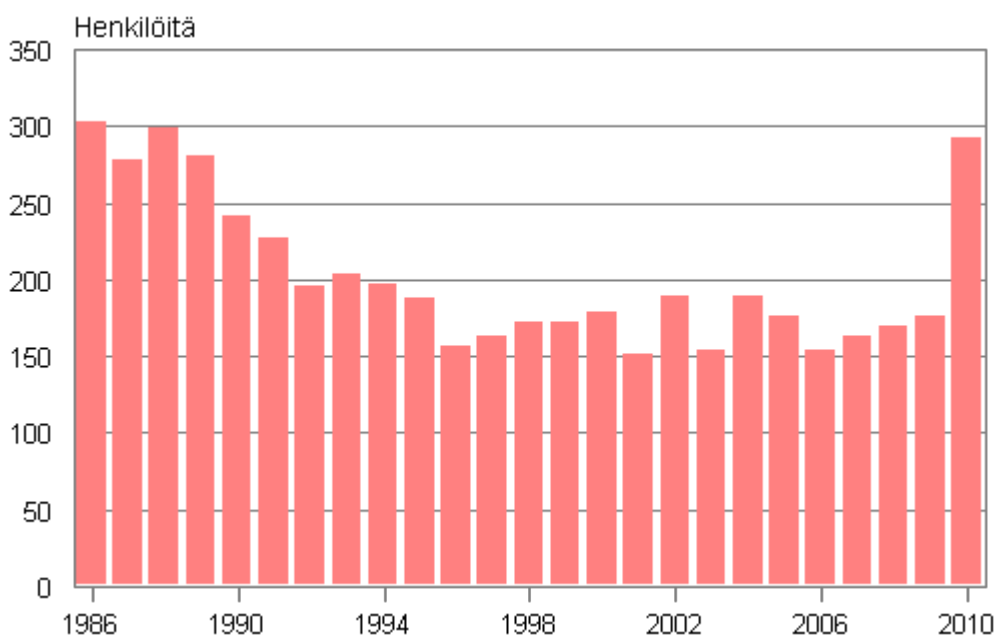
Suomeen adoptoitiin ulkomailta eniten Venäjällä (35) syntyneitä lapsia. Ulkomailta Suomeen adoptoiduista lapsista oli syntynyt Etelä-Afrikassa ja Thaimaassa yhtä monta lasta (32). Vuonna 2009 eniten lapsia adoptoitiin Suomeen Etelä-Afrikasta (43) ja Venäjältä (41). (Tilastokeskus.)

Ulkomaisissa adoptioissa adoptoinnin suoritti valtaosasta tapauksia (86 %) kaksi vanhempaa. Suomessa syntyneen lapsen adoptoinnissa kahden vanhemman adoptioita oli viides osa. Kotimaisissa kahden vanhemman adoptioissa ottoisä oli iältään tyypillisimmin 30 - 34-vuotias ja ulkomaisissa vastaavissa adoptioissa 40 - 44-vuotias. (Tilastokeskus.)

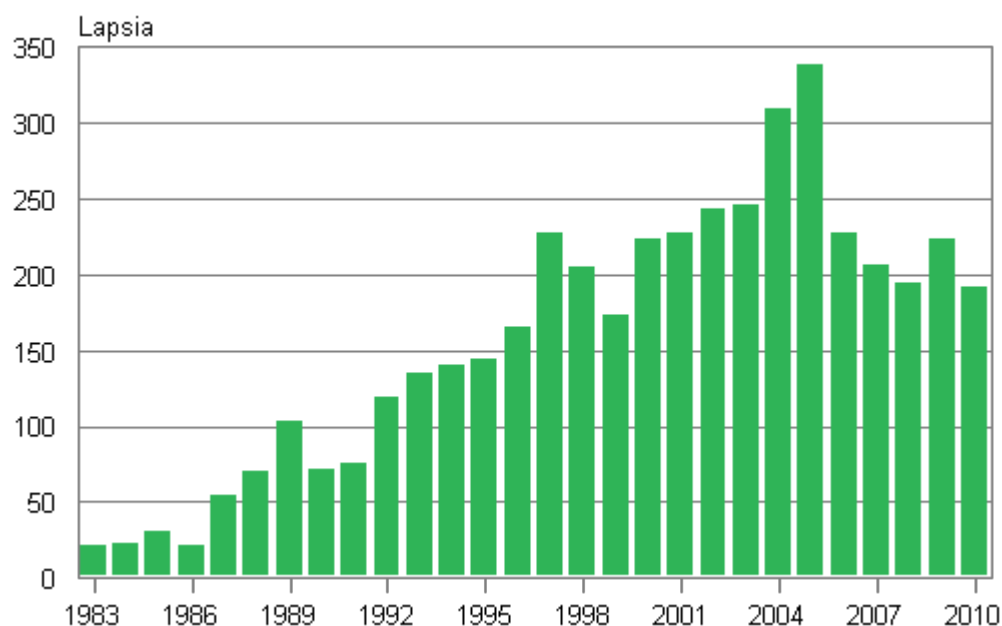
Taulukko 2. *Adoptiot syntymämaan mukaan 2010.* (Väestö- ja kuolemansytilastot. Tilastokeskus.)

Taulukko 3. *Suomessa syntyneiden henkilöiden adoptiot 1986–2010.* (Väestö- ja kuolemansytilastot. Tilastokeskus.)

Taulukko 4. *Ulkomailla syntyneiden adoptoinnit Suomeen 1983–2010.* (Väestö- ja kuolemansyynätilastot. Tilastokeskus.)

Suomeen adoptoitiin vuoden 2010 aikana 192 ulkomailla syntynyttä lasta. Määrä on 32 vähemmän kuin vuonna 2009. Ulkomailla syntyneiden lasten adoptointien määrä on nyt 2000-luvun alun tasolla. (Tilastokeskus.)

7 PERIMYSJÄRJESTYS

Perintöoikeudessa lähtökohtana on, että periä voi vain henkilö, joka elää perittävän kuolinhetkellä. Periä voi myös kuolinhetkellä jo siitetty lapsi, joka myöhemmin syntyy elävänä (PK1:1). Perintökaari tuli voimaan 1.1.1966.

Kuitenkaan aina ei voida varmuudella tietää, onko perillinen elänyt perittävän jälkeen. Perinnön saamiseen riittää vaikka lyhytkin elämä perittävän jälkeen. On kuitenkin pystyttävä osoittamaan, että perillinen on elänyt vielä perittävän jälkeen. (Gottberg–Talve 1988, 14.)

Kaikki elossa olevat luonnolliset henkilöt ovat perillisinä muodollisesti tasa-arvoisia. Perintöoikeus edellyttää oikeudellisesti pätevää vanhemman ja lapsen suhdetta. Perillisen kansalaisuus ei vaikuta perinnön saamiseen. Ulkomaalaisella on Suomessa yhtäläinen oikeus perinnön saamiseen kuin Suomen kansalaisella.

Jos perittävä ei ole määrännyt toisin, perimykseen sovelletaan sen valtion lakia, jossa perittäväällä oli kuollessaan kotipaikka. Mikäli perittävän aikaisempi kotipaikka oli toisessa valtiossa, hänen kuolinhetkisen kotipaikkansa valtion lakia sovelletaan vain, jos hän oli kuollessaan tämän valtion kansalainen tai hän oli asunut tässä valtiossa vähintään vuoden ajan välittömästi enne kuolemaansa. (Aarnio & Kangas 2002, 159.)

Mikäli perittävä on kuollut ennen 1.1.1966, määräytyy lakimääräinen perimysjärjestys vuoden 1734 lain perintökaaren mukaan. Käytännössä vanhan järjestelmän mukaiset pesät ovat käymässä harvinaisemmiksi. Vanhan perintökaaren mukaan perintöoikeus oli rajaton. Sukulaisella oli perintöoikeus, olipa sukulainen kuinka kaukainen tahansa. (Gottberg–Talve 1988, 13.)

Perintökaari rakentuu paranteeli- eli perillisryhmäjärjestelmään, joka on kolmiportainen.

7.1 Ensimmäinen parenteeli

Perintökaaren PK 2:1 mukaan ensimmäisen parenteeliin kuuluvat rintaperilliset. Rintaperillisen perintöoikeus edellyttää oikeudellisesti pätevää vanhemman ja lapsen suhdetta. Rintaperillisiä ovat aviolapset, lapset joiden osalta isyys on vahvistettu tuomioistuimessa, väkisinmaaten siitetyt lapset, tunnustetut lapset, kihlalapset eräin edellytyksin. Rintaperillisen asemassa ovat myös ottolapset, jotka on otettu lapsiksi 1.1.1980 tai myöhemmin (vahva adoptio), ottolapset, jotka on otettu lapsiksi ennen 1.1.1980 ja joiden ottolapsisuhteeseen on määrätty sovellettavaksi lapseksiottamisesta annetun lain säännöksiä sekä eräin varauksin ottolapset, joihin nähden ottolapsisuhde on perustettu ennen 1.1.1980 (heikko adoptio). (Aarnio & Kangas 1994, 97.)

Ensimmäisessä parenteelissa on sijaisperimyoikeus tarkoittaen, että kuolleen lapsen jälkeläiset tulevat hänen sijaansa ja jokainen haara saa perinnöstä yhtä suuren osan. Sijaisperimysosa on rajoittamaton ensimmäisessä parenteelissa. Niin kauan kuin löytyy yksikin vainajasta polveutuva henkilö, hän sulkee kaikki muut sukulaiset pois perinnöstä. (Gottberg–Talve 1988, 15 - 16.)

7.2 Toinen parenteeli

Selkäperilliset eli sivuperilliset. Vanhemmissa oikeuskirjallisuudessa puhuttiin selkäperillisistä. Tämä tarkoitti, jos perittävältä ei jäänyt etenevää polvea olevia jälkeläisiä eli hänen rintansa edessä olevia jälkeläisiä, niin katse oli suunnattava taakse. Jos selkäperillinen oli kuollut, niin perintöön oikeutettuja oli etsittävä perittävästä sivuilta. Toisen parenteelin mukainen perimysjärjestys rakentuu osittain selkäperimyksen ja osittain sivuperimyksen varaan. Toisen parenteelin muodostavat perittävästä äiti ja isä ja heidän rintaperillisensä.

Perimys etenee sukuhaaroittain ja jokaisessa sukuhaarassa valitsee rajaton sijaantulo-oikeus. PK 2:2.3 mukaan perittävästä veli- ja sisarpuolilla on sama oikeus perintöön kuin täysveljillä ja –sisarilla jos täyssukulaisia ei ole. Puolisukulaiset eli sisar- ja velipuolet sekä näiden jälkeläiset perivät sen, mitä heidän vanhemmilleen olisi kuulunut. Toisessa parenteelissa ei ole lakiosaa. (Aarnio & Kangas 2009, 128 - 130.)

7.3 Kolmas parenteeli

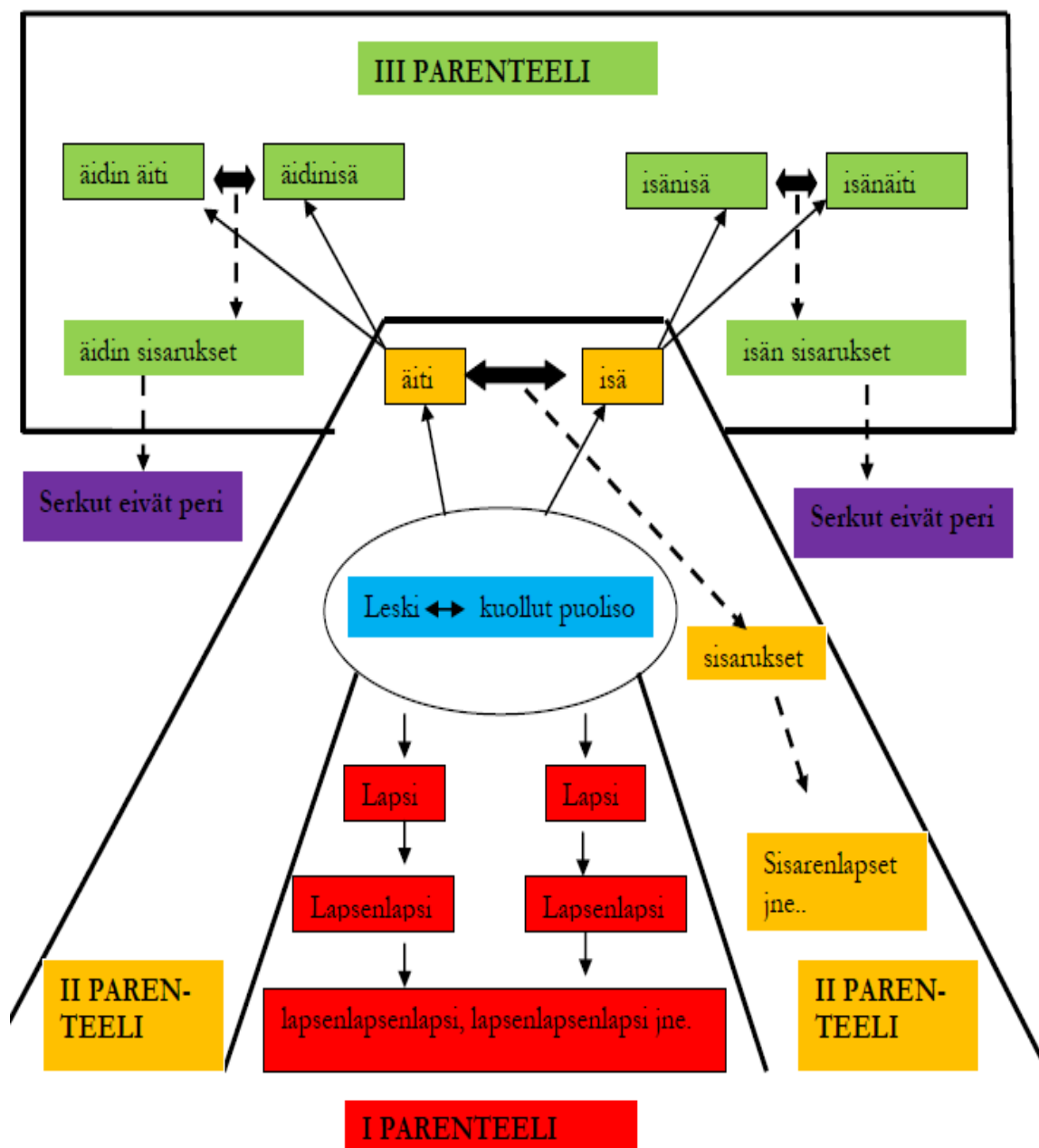
Jollei perittävästä ei ole jäänyt ensimmäiseen eikä toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä, perintö siirtyy kolmanteen parenteeliin, johon kuuluu perittävästä isovanhemmat ja heidän lapsensa. Säännös asiasta on PK 2:3:ssa. Tässä perillisryhmässä ei ole rajatonta sijaantulo-oikeutta. Perintöoikeus on siis isovanhempien lisäksi enoilla, sedillä ja tädeillä, mutta näiden lapset eivät peri eli serkut eivät peri. (Aarnio & Kangas 2009, 131.)

Ellei toisesta isovanhempikannasta ole lainkaan perillistä (esimerkiksi isän puolelta on vain serkkuja tai heitä kaukaisempia sukulaisiaan), niin tapahtuu siirtymä toiseen isovanhempikantaan. Koko perintö siirtyy jaettavaksi äidin vanhempien tai heidän sijaisperillistensä kesken. Jos perittävältä on siis ai-
noana perimykseksi sukulaisena elossa toisen vanhemman sisarpuoli, saa tämä viime kädessä koko perinnön. (Gottberg–Talve 1998, 20.)

Vuoden 1734 perintökaaren mukaan sukulaisilla oli täysi rajoittamaton perintöoikeus. Perintö saattoi tällöin käytännössä langeta etäisille sukulaisille, joilla ei ollut mitään yhteyttä vainajaan. Puhuttiin ns. "nauravista perillisistä", jille kuolemantapaus merkitsi varallisuudenlisäystä. Tämän vuoksi perimykseksi sukulaisten piiri rajattiin nykyiselleen. (Gottberg- Talve 1988, 20.)

Lakimääräisen perillisperillisiin rajana on, että serkut eivät peri. Tämän vuoksi kolmannen parenteelin perimyssäännöksillä ei ole suurta merkitystä jäämistöasiain käytännössä. Serkkujen rajaamisesta perillisperillisiin ulkopuolelle ei Suomessa ole juurikaan keskusteltu. Ruotsissa sen sijaan on lähes vuosittain valtiopäivillä esillä vaatimus serkkujen perintöoikeuden palauttamisesta. (Aarnio & Kangas, 2009, 131.)

Taulukko 5. Lakimääräinen perimysjärjestys. (Aarnio & Kangas 2009, 64.)

8 HEIKKO ADOPTIO JA PERINTÖOIKEUS

Jos ottolapsisuhde on perustettu ennen 1.1.1980, puhutaan heikon adoption periaatteesta. Heikko adoptio pohjautuu vanhaan vuoden 1925 ottolapsilakiin. Sen mukaan ottolapsen suhde biologisiin vanhempiin ei kokonaan katkea, mikä merkitsi perintöoikeuden säilymistä heidän välillään. Lapseksiottamisen heikkous ilmeni myös biologisten vanhempien toissijaisena elatusvelvollisuutena sekä siten, että ottolapsisuhde oli mahdollista purkaa. Heikon adoption mukainen ottolapsi on perinnönsaajana heikommassa asemassa kuin ottovanhempien omat biologiset lapset. (Aarnio & Kangas 2009, 96.)

Jos perinnönjättäjällä on sekä ottolapsia että biologisia lapsia, he saavat lähtökohtaisesti yhtä suuret perinnöt. Ero biologisen lapsen perintöön tulee siinä, että heikossa adoptiossa ottolapsella ei ole perintöoikeutta ottovanhemman sukulaisen jälkeen eli ottolapsi ei voi heikossa adoptiossa periä esimerkiksi ottovanhemman vanhempia. Ottolapsi ei myöskään peri ottovanhempiansa biologista lasta eli sisariaan. Jos ottolapsi kuolee ilman puolisoa ja rintaperillisiä, hänen ottovanhempansa perivät hänet. Jos ottovanhemmatkin ovat jo kuolleet, niin silloin biologinen vanhempi, sisarus tai sisaruksen lapsi vielä löytyy, saa tämä ottolapsen omaisuuden. (Salmikivi 2010/08, 41 - 42.)

Ottolapsen heikompaa asemaa ottovanhempiansa biologisiin lapsiin nähden perusteltiin vetoamalla siihen, että ottolapsen perintöoikeus ei perustunut lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Pikemminkin perintöä pidettiin korvauksena työstä, jota ottolapsi teki kotonaan lapsuusvuosiensa jälkeen. Heikossa adoptiossa ottolapsi ei siirtynyt kokonaan ottovanhempiansa sukuun. Ottolapsi säilytti perintöoikeutensa myös biologiseen sukuunsa nähden. Siten ottolapsi perii biologiset vanhempansa ja omat sisaruksensa ja nämä ottolapsen. Ottolapsi sai oikeuden ottovanhemman jäämistöön, mutta siten, ettei biologisen rintaperillisen oikeutta loukattu. (Aarnio & Kangas 2009, 97.)

Heikon adoption peruspiirteet olivat, että ensisijainen tarkoitus ei niinkään ollut löytää lapselle vanhemmat kuin lapsettomalle henkilölle lapsi. Toisaalta halut-

tiin saada myös sijoituspaikkoja avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille. Sillä nykyisen tyyppistä sosiaaliturvaa ei ollut, joten lapset muodostivat vanhempiansa vanhuudenturvan niin hoidon kuin toimeentulonkin näkökulmasta. Vaikkakin laissa alusta asti lähdettiin siitä, että lapsen tuli saada hyvät olot ja kasvat. (Gottberg 5/2006, 789 – 790.)

9 VAHVA ADOPTIO JA PERINTÖOIKEUS

Mikäli ottolapsisuhte on perustettu 1.1.1980 tai myöhemmin, niin silloin noudatetaan vahvan adoption periaatetta (adoptio plena). Tällöin ottolapsi on perintöoikeudellisesti ottovanhempaan nähden täysin oman lapsen asemassa. Lähtökohdaksi otettiin lapsen intresseistä lähtevä adoptio. Vahvan adoption mukaista ottolapsisuhteen perustamista voidaan verrata lapsen syntymään otossuvussa ja kuolemaan biologisessa suvussa. (Aarnio & Kangas 2009, 106.)

Ottovanhempien yhteisestä hakemuksesta voidaan myös ennen 1.1.1980 adoptoitu lapsi siirtää vahvaan adoptiosuhteeseen. (L lapseksiottamisesta 32.3 § 19.1.1979/32 sekä L lapseksiottamisesta 8.2.1985/153 56.3 §). Tällöin vanhan lain aikainen ottolapsi saa täysin samanlaisen aseman kuin ottovanhemman biologisella lapsella on. Jos siirtyminen vanhan ottolapsilain alaisuudesta tapahtuu vasta ensiksi kuolleen ottovanhemman jälkeen, se ei muuta takautuvasti ottolapsen oikeudellista asemaa ensiksi kuolleen ottovanhemman jälkeen, eikä siirtyminen vaikuta takautuvasti lapsen asemaan ensiksi kuolleen ottovanhemman sukulaisiin nähden. Ottolapsisuhteeseen sovelletaan siirtymän johdosta vahvaa adoptiota koskevia periaatteita ainoastaan suhteessa eloonjääneeseen ottovanhempaan ja hänen sukulaisiinsa. Jos hakemus siirtymisestä vahvan adoptiosuhteen alaisuuteen oli vireillä perinnönjättäjän kuollessa, niin jäämistöä jaettaessa sovelletaan PK 4 luvun säännöksiä eli heikkoa adoptiota koskevia säännöksiä ottolapsen perintöoikeudesta. (Aarnio & Kangas 2009, 108.)

10 PERIMYKSEN ESTEET

Perimyksen esteillä tarkoitetaan perusteita, jolloin lakimääräinen perintöoikeus ja oikeus testamentin saamiseen jäävät syntymättä. Säännöstö, joka koskee perimyksen esteitä, on koko jäämistöoikeuden kannalta keskeinen. Kysymys on perimyksen perustetta koskevasta sisällöllis-moraalisesta kannanotosta, eli siitä, kuka on kelpoinen saamaan perinnön. (Aarnio & Kangas 2002, 171.)

Vielä vuoden 1734 lain PK 7 luvun mukaan perillinen saattoi menettää perintönsä suoraan lain nojalla ”*suurten pahantekojensa tähden*”. Pahoiksi katsottiin puhtasoppisuuden ajan perintönä teot, joiden johdosta henkilö oli tuomittu maanpakolaisuuteen. (Aarnio & Kangas 2009, 134.)

Perimyksen yleiset esteet: Kenelläkään ei ole oikeutta perinnön tai testamentin saamiseen sen henkilön jälkeen, jonka kuoleman hän on tahallisesti aiheuttanut rikollisella teolla (PK 15:1.1 §). Jos tekoa ei voida pitää tahallisenä tai tekijä on syyntakeeton, teko ei rajoita perillisen oikeutta. Tekoon osallinen rinnastetaan itse teon tekijään (PK 15:3 §). Kysymys on perinnön menettämisseuraamus suoraan lain nojalla. (Aarnio & Kangas 2002, 171.)

Myös testamentin salaaja voi menettää oikeutensa perintöön (PK 15:2 §). Oikeus voi julistaa henkilön menettämään oikeutensa perinnön tai testamentin saamiseen kokonaan tai osaksi, jos hän on tahallaan hävittänyt tai salannut perittävän testamentin. Myös osallisuus testamentin hävittämiseen tai sen salaamiseen voi aiheuttaa perintöoikeuden menetyksen (PK 15:3 §). Perintökaari edellyttää, että teko on tahallinen. Tuomioistuimella on laaja harkintavalta siinä, julistaako se perintöoikeuden menetetyksi, vaikka se pitäisikin tekoa tahallisenä. (Aarnio & Kangas 2002, 171.)

Perinnöttömäksi tekeminen on mahdollista kahdessa tapauksessa, ensinnäkin jos rintaperillinen on tahallisella rikoksella syvästi loukannut joko perittävää tai

eräitä tämän läheisiä (PK 15:4.1 §). Läheisinä henkilöinä pidetään hänen perimispolvessa olevaa sukulaistaan, ottolasta ja tämän jälkeläisiä.

Toinen perinnöttömäksi tekemisen perusteista on, jos perillinen jatkuvasti viettää kunniatonta ja epäsiveellistä elämää (PK 15:4.1 §). Rintaperillisen perinnöttömäksi tekemisen on tapahduttava testamentilla, jossa tulee mainita myös perinnöttömäksi tekemisen peruste (PK 15:4.2 §). Todistustaakka perusteen olemassaolosta on sillä, joka haluaa perusteeseen vedota, yleensä kanssaperillisellä tai testamentin saajalla. Jos asia on riitainen, niin he ovat velvollisia osoittamaan, että rintaperillinen viettää kunniatonta ja epäsiveellistä elämää tai on syvästi loukannut tahallisella rikoksella. (Gottberg–Talve 1998, 33.)

11 ADOPTIOLAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMINEN

Adoptiolainsäädännön uudistamista koskeva työryhmämietintö luovutettiin oikeusministeriölle 17. joulukuuta 2010 (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 84/2010). Mietinnössä ehdotetaan lainsäädännön kokonaisuudistusta. Nykyinen lapseksiottamisesta oleva laki 153/1985 ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi uudella adoptiolailla. Uudistuksen tärkeimpinä tavoitteina on edistää lapsen edun toteutumista adoptioasioissa. Tarkoituksen on kehittää kotimaista adoptioprosessia ottamalla lakiin tarkemmat säännökset adoptio- neuvonnasta ja saattamalla myös kotimaiset adoptiot lupamenettelyn alaiseksi kansainvälisten adoptioiden tavoin.

Uudistuksen tavoitteena on myös ennalta ehkäistä itsenäisiin adoptioihin liittyviä riskejä, tuomalla ilman palvelunantajaa tapahtuvat adoptiot lupamenettelyn piiriin.

Ehdotettu adoptiolaki sisältää myös kokonaan uudet säännökset siitä, että tuomioistuin voi vahvistaa sopimuksen siitä, joka koskee adoptiolapsen yhteydenpitoa aikaisempaan vanhempaansa adoption jälkeen. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Strasbourgissa 27. marraskuuta 2008

lasten adoptiosta tehdyn uudistetun yleissopimuksen. Ehdotuksen mukaan lapsen ja hakijan ikäeron tulisi olla vähintään 18 vuotta ja enintään 42 vuotta eikä adoptionhakija saisi pääsääntöisesti olla 50 vuotta vanhempi. Ikävaatimukset eivät olisi kuitenkaan ehdottomia. (Oikeusministeriö.)

12 YHTEENVETO

Adoptiossa lähtökohtana on siis aina lapsen etu. Lapselle etsitään sopivat vanhemmat sekä pysyvä ja turvallinen koti. Onhan lapsi jo kerran menettänyt vanhempansa, joten on tärkeää saada lapselle sellainen koti, jossa hänestä pidetään huolta eikä hylätyksi tulemisen pelkoa ole. Adoptio on oikeudellinen toimenpide, joka merkitsee vanhemman oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymistä lapsen adoptiovanhemmille.

Kansainvälisten adoptioiden määrä on ollut laskussa, mihin on vaikuttanut syntymämaiden tilanne. Suomalaisten adoptiokiinnostus on kuitenkin kasvanut vuosien varrella ja vahvistuu varmaankin vuosi vuodelta. Suomeen adoptoitiin ulkomailta lapsia eniten Venäjältä.

Kotimaisissa adoptioissa määrät ovat lisääntyneet huomattavasti. Perheen sisäiset adoptiot tulevat lisääntymään, mikä johtuu uusperhejärjestelyistä. Avioerot ovat lisääntyneet ja tämän johdosta myös perheen sisäiset adoptiot voivat lisääntyä tulevaisuudessa. Lisäksi rekisteröityjen pariin adoptiot ovat tulleet mahdollisiksi. Rekisteröidyssä parisuhteessa olevat osapuolet eivät voi kuitenkaan adoptoida lasta yhdessä. Tällöin parisuhteen osapuoli voi adoptoida parisuhteen toisen osapuolen lapsen. Suomessa tuli mahdolliseksi rekisteröidyssä parisuhteessa olevien perheen sisäinen adoptio 1.9.2009, kun eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 § muuttamisesta hallituksen esityksen HE 198/2008 vp. pohjalta.

Virallisesti lasten adoptointi tuli mahdolliseksi Euroopassa ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Vuoden 1925 Laki ottolapsista on ensimmäinen laki, joka Suomessa on säädetty lapsen hyväksi. Tämä lakihan perustui heikon adoption periaatteelle. Adoptoitavan lapsen ja adoptiovanhempien välille ei syntynyt oi-

keudellista suhdetta. Myös aikuisadoptiosta oli maininta vuoden 1925 ottolapsilaissa. Tässä laissa ei vielä säädetty kansainvälisestä adoptiosta. Mutta vielä tällöinkin esiintyi Suomessa huutolaisuutta, jossa kunnat myivät orvot tai muutoin yksinäiset lapset huutokaupoissa perheille, jotka vaativat pienimmän summan huoltomaksua lapsen elättämisestä. Orpolasten elämä oli hyvin rankkaa ja usein heidän kohtelunsa julmaa. Toki lapsille löytyi myös hyviä perheitä, joissa lapsi sai oikean kodin ja vanhemmat.

Aina 1960-luvun alkuun asti ottokotia tarvitsevien lasten lukumäärä ylitti huomattavasti ottolasta haluavien aviopuolisoiden luvun. Tällöin nähtiin sosiaalitoimistojen työ lähinnä lasten hankkimisena lapsettomille perheille eikä siten, mitä laki edellytti eli kotien hankkimisena lapsille.

Säädetty laki, koskien lapseksiottamista oli Laki lapseksiottamisesta 32/1979. Tämä laki tuli voimaan vuonna 1980, ja se kumosi vuoden 1925 ottolapsilain. Tätä lakia sovellettiin adoptiossa, jotka oli vahvistettu 1980 tai sen jälkeen. Tässäkään laissa ei säädetty silloin vielä kansainvälisistä adoptioista. Vuoden 1979 lainsäädäntö perustui vahvaan adoptioon. Vahvassa adoptiossa lapsen siteet biologisiin vanhempiin katkeavat. Adoptio on purkamaton, ja adoptiolapsi saa adoptioperheessä saman aseman kuin biologiset lapset.

Nykyinen voimassaoleva laki on Laki lapseksiottamisesta 1985/153. Tässä laissa säädettiin kansainvälisestä adoptiosta. Lapseksiottaminen vahvistetaan tuomioistuimen päätöksellä. Tähän adoptiolakiin sisällytettiin myös kansainvälistä yksityisoikeutta koskevat säädökset. Niissä määriteltiin Suomen lainsäädännön soveltamisesta niissä tapauksissa, joissa adoption vahvistaminen tapahtui ulkomailla.

Laki edellyttää pakollista adoptioeuvontaa sekä kotimaisen että kansainvälisen adoption yhteydessä. Adoptiosuhteen muodostaminen on lakisääteinen toimenpide sekä samalla uuden perheen luomista. Adoptioeuvonnassa käsitellään adoptionhakijan vanhemmuutta koskevia edellytyksiä ja muita vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. Adoptioeuvonnalla pyritään varmistamaan adoptiolapsen etu ja turvallisuus sekä valmentaa perhettä adoptiosuhteen pe-

rustamiseen. Adoptioneuvontaa antavat kuntien sosiaalitoimistot sekä adoptiotoimistot sekä Pelastakaa Lapset ry. Kansainvälinen lapseksiottaminen edellyttää lisäksi, että ottovanhemmiksi aikovat osallistuvat kansainväliseen lapseksiottamispalveluun sekä saavat lapseksiottamiseen erityisen luvan suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnalta. Lupa osoittaa lapseksiottajien täyttävän Suomen laissa lapseksiottajille asetetut vaatimukset.

Adoptiolainsäädäntöä ollaan uudistamassa ja tärkein asia uudistamisessa on lapsen edun toteutuminen. Lainsäädännössä tuodaan ilman palvelunantajaa tehdyt adoptoinnit lupamenettelyn piiriin. Uudessa lainsäädännössä adoptiolapsella olisi mahdollisuus yhteydenpitoon biologisiin vanhempiensa kanssa. Lapselle pitäisi kertoa siitä, että hänet on adoptoitu ja antaa mahdollisuus tietää biologiset vanhempansa. Uudessa lainsäädännössä olisi myös säädetty adoptiohakijan yläikäraja, joka ei saisi olla yli 50 vuotta. Lapsen ja hakijan ikäero tulisi olla vähintään 18 ja enintään 42 vuotta. Tämä onkin herättänyt paljon keskustelua siitä, onko 50-vuotias liian vanha adoptiohakijaksi.

Ottolapsen perintöoikeuteen vaikuttaa se, milloin adoptio on tapahtunut. Ennen 1.1.1980 tapahtuneet adoptiot kuuluvat niin sanottuun heikkoon adoptioon ja sen jälkeen tapahtuvat adoptoinnit kuuluvat vahvaan adoptioon. Nykyisen lain mukaanhan ottolapsen perintöoikeus ottovanhempiinsa nähden on aivan samanlainen kuin biologisilla lapsillakin. Kuitenkaan ottolapsi ei peri biologisia vanhempiaan eivätkä he peri ottolasta eli adoptio katkaisee juridiset siteet. Nämä säännöt pätevät niihin ottolapsiin, joiden lapseksiottaminen on tapahtunut 1.1.1980 jälkeen (vahva adoptio). Ennen 1.1.1980 tapahtunut adoptio (heikko adoptio) pohjautuu vuoden 1925 ottolapsilakiin. Ottolapsen suhde omiin biologisiin vanhempiin ei siis katkea kokonaan. Tässäkin tapauksessa ottolapsi perii ottovanhempansa, niin kuin biologinen lapsi perii omat vanhempansa. Ero on kuitenkin siinä, että heikossa adoptiossa ottolapsella ei ole perintöoikeutta ottovanhemman sukulaisen jälkeen, eli ottolapsi ei voi periä esimerkiksi ottovanhemman vanhempia. Ottolapsi ei myöskään peri heikossa adoptiossa ottovanhempiensa biologisia lapsia. Ottolapsen perintöoikeus ei katkea biologisiin vanhempiin nähden eikä heidän sukulaisiinsa. Laki kuitenkin mahdollistaa heikon adoption muuttamisen vahvaksi (Laki lapseksiottamisesta

32/1979 ja muutokset 153/1985). Tämä tuo heikon adoption mukaisille ottolapsille mahdollisuuden samoihin perintöoikeuksiin, jotka ovat olleet adoptoituilla ottolapsilla 1.1.1980 lähtien.

Tätä opinnäytettä tehdessä tiedonjano vain kasvoi, aihe oli erittäin mielenkiintoinen, ja jos aikaa olisi ollut enemmän, olisi ollut mielenkiintoista syventyä vielä tarkemmin lainsäädäntöihin ja pohtia niitä. Lukiessani adoptiolapsista tarinoita en välttynyt kyyneliltä niin surusta kuin ilosta, onneksi meillä Suomessa adoptiotoiminta on lailla säädelty. Olen sitä mieltä, että adoptiolapselle pitäisi kertoa hänen biologisista vanhemmistaan varhaisessa vaiheessa, hänellä on oikeus tietää se, että hänet on adoptoitu ja ketkä ovat hänen biologiset vanhempansa ja muut sukulaiset.

Lapsen runo

Onhan minullakin oikeus leikkiä

Onhan minullakin oikeus nauraa

*Onhan minullakin oikeus käpertyä kainaloosi,
kun itkettää tai pelottaa*

*Onhan minullakin oikeus riidellä ja räiskyä,
kun harmittaa*

Onhan minullakin oikeus antaa sinun päättää

Onhan minullakin oikeus olla lapsi

TJ

LÄHTEET

Aarnio, A & Kangas, U. 1994. Avioliitto, perintö ja testamentti. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus.

Aarnio, A & Kangas, U. 2002. Perhevarallisuus oikeus. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä: Talentum media Oy.

Aarnio, A & Kangas, U. 2009. Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. Jyväskylä: Juridica.

Asetus lasten suojelua sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisessa 30.5.1997/497 Sops 29/1997

<http://ezproxy.saimia.fi:2081/saadokset/valtiosopimukset/19970029>
Edilex. (Luettu 10.10.2011)

Edilex. Uutiset. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rekisteröidystä parisuh-teesta annetun lain 9 § muuttamisesta. HE 198/2008 vp.

<http://www.edilex.fi/virallistieto/he/fi20080198.pdf> (Luettu 1.11.2011)

Forsberg, H & Nätkin, R. 2003. Perhe murroksessa. kriittisen perhetutkimuk-sen jäljillä. Helsinki: Oy Yliopistokustannus.

Garam, S. 1988. Toivottu lapsi. Adoptio ja sijaisvanhemmuus. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Gottberg, E. 2007. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turun yliopisto.

Gottberg, E. N:o 5/2006. Defensor Legis.

Gottberg-Talve, E. 1988. Jäämistöoikeuden perusteet. Vammala. Lakimiesliiton Kustannus

Halmekoski, J. 2011. Orjamarkkinat. Huutolaislasten kohtaloita Suomessa. Juva: Gummerus Kustannus Oy

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto

http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Sosv/fi/Palvelut+A- /Muut+perheiden+palvelut/Adoptio/adoptio_neuvonta
(Luettu 12.9.2011)

Interpedia. Kansainvälisen adoption lähtökohdat.

http://www.interpedia.fi/adoptio/kansainvalinen_adoptio/adoption_lahtokohdat
(Luettu 5.9.2011)

Interpedia.
<http://www.interpedia.fi/adoptio/adoptioprosessi/adoptioneuvonta>.
(Luettu 12.9.2011)

Jaakkola, R. 7/1977. Ottolapsitutkimus. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu. Helsinki.

Karhumäki, H. 2005. Lapsi suoraan sydämeeni – kokemuksia adoptiosta. SLEY-kirjat Helsinki.

Kats, M. & Kranck, A. (toim.). 1989. Lapsemme ulkomailta. Kansainvälisestä adoptiosta. Interbedia r.y. Helsinki.
<http://ezproxy.saimia.fi:2081/lakikirjasto/5439.pdf> (Luettu 5.9.2011)

Mattila, H. 1984. Lapsioikeuden pääpiirteet. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Mikkola, T. Kansainvälinen lapsioikeus: hallittava kokonaisuus vai jotain muuta? (Osa I). Defensor Legis N:o 2008/5

Oikeusministeriö. Adoptiolainsäädännön uudistaminen. Lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja 34/2011 (Oikeusministeriö & lapsiasiavaltuutettu.)
<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Mietintojajalausuntoja/Mietintojenjalausuntojenarkisto/Mietintojajalausuntoja2011/1302672946442>
Luettu 1.11.2011

Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008/12. Perheen sisäinen adoptio rekisteröidyn parin perheessä.
<http://ezproxy.saimia.fi:2081/lakikirjasto/5202.pdf>. (Luettu 10.9.2011)

Oikeusministeriön esitteitä. Rekisteröity parisuhde. Omaisuuden jako.
(<http://www.om.fi/etusivu/Julkaisut/Esitteet/Rekisteroityparisuhde/omaisuudenjako>) (Luettu 12.10.2011)

Parviainen, H. 2003. Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa 1970-2000. väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E 15/2003. Väestöntutkimulaitos, Väestöliitto. ISBN 952-9605-90-0

Pelastakaa lapset ry – Rädda Barnen. Adoptioneuvonta
<http://pelastakaa lapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/adoptiot/adoptioneuvonta/>
(Luettu 15.9.2011)

Pölkky-Pieskä, L. 2002. Kansainväliset adoptiolapset ja koulu. Oulun yliopisto.
<http://herkules oulu.fi/isbn9514268075/html/x1707.html> (Luettu 20.9.2011)

Salmikivi, J. Taloustaito 2010/08

Salminen, S., Oikeustieto 4/2009

Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://www.stm.fi/lapset/palvelut_perheille/adoptio (Luettu 19.9.2011)

Sosiaaliportti.
<http://www.sosiaaliportti.fi/file/7cbc10ca-db67-4c8f-adf3-fc2f4e88dfea/Adoptioneuvonta.pdf> (Luettu 12.9.2011)

Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta, toimintakertomus 2009.

Timonen, P. 2006. Adoptio ja adoptiokäytännöt Suomessa. Pro gradu-tutkielma. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Unicef. Lapsen oikeuksien sopimus. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus.
<http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus> (Luettu 15.9.2011)

Väestö- ja kuolemansyyntilastot. Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/adopt/2010/adopt_2010_2011-06-01_tie_001_fi.html
(Luettu 25.10.2011) .

Väestö- ja kuolemansyyntilastot. Tilastokeskus.
http://www.stm.fi/lapset/palvelut_perheille/adoptio;jsessionid=8d7b195c4762d9c04ebb14cc21eb (Luettu 25.9.2011)

Väestö- ja kuolemansyyntilastot. Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/adopt/2010/adopt_2010_2011-06-01_kuv_003_fi.html
(Luettu 25.10.2011)

Yhteiset Lapset ry. Adoptiokuraattori arjessa mukana.
http://www.yhteisetlapsemme.fi/kv_adoptio_kuraattori.html
(Luettu 14.9.2011)

Yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa. (Sops 29/1997)

OIKEUSTAPAUKSET

KKO:1987:41 Lapseksiottaminen

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/1987/19870041>

(Luettu 9.10.2011)

KKO: 2009:40 Ottolapsi

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2009/20090040>

(Luettu 9.10.2011)

KKO: 2005:64 Ottolapsi

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2005/20050064>

(Luettu 12.10.2011)

LAKEJA, SOPIMUKSIA LIITTYEN OPINNÄYTETYÖHÖN

Ottolapsilaki 208/1925

Perintökaari 40/1965

Laki lapseksiottamisesta 1985/153

Laki lapseksiottamisesta 32/1987

Asetus lapseksiottamisesta 508/1997

Haagin sopimus Sops 29/1997

Asetus kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta 509/1997

|